

Economisch - Statistische Berichten

48e JAARGANG - 24 APRIL 1963 - No. 2385

GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE

Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage roepen gegadigden op voor de functie van

DIRECTEUR

VAN DE

GEMEENTELIJKE KREDIETBANK.

Jaarwedde van f 15.360,— tot f 20.604,—
(excl. huurcompensatie).

Vakantietoelage 4% van het jaarsalaris.

Vereist zijn ervaring op het gebied van het bank- of kredietwezen, juridische en administratieve ervaring, zomede organisatorische en leidinggevende capaciteiten.

Universitaire opleiding of daarmee gelijkstaande ontwikkeling is gewenst.

Gegadigden dienen bereid te zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

★

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties met vermelding van volledige personalia, levensloop en referenties te richten tot Burgemeester en Wethouders en in te zenden ONDER No. K 82 aan de Directeur van het Gemeentelijk Bureau voor Personeelsvoorziening, Burgemeester de Monchyplein 10, 's-Gravenhage, binnen twee weken na het verschijnen van dit blad.

MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Bij het Bureau Onderzoek van de Afdeling Onderzoek en Documentatie kan worden geplaatst een

ECONOMISCH DOCTORANDUS

- die • zijn gedachten scherp en duidelijk kan formuleren;
- belangstelling heeft voor de internationale politiek;
- enige research-ervaring bezit.

Een goede talenkennis, alsmede kennis op geografisch, historisch en politiek terrein strekt tot aanbeveling. Leeftijd omstreeks 30 jaar. Betrokkene zal worden aangesteld in de rang van wetenschappelijk ambtenaar.

Salarisgrenzen: f 745,— — f 1128,— per maand, exclusief 4 pCt. huurcompensatie en 4 pCt. vakantietoelage per maand. Aanstelling boven het minimum is mogelijk, afhankelijk van leeftijd en ervaring.

Eigenhandig geschreven sollicitaties onder no. 3-3443/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) aan het bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

R. MEES & ZONEN

Bankiers en assurantiemakelaars
ROTTERDAM

Reisdeviezen

Bagage-

en

ongevallenverzekeringen

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 347, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f 2.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief: f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm. (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

48e JAARGANG

No. 2385

24 APRIL 1963

WEGEN VAN ECONOMISCHE POLITIEK

INHOUD

	Blz.
Uit de gezichtshoek van de Anti-Revolutionaire Partij	
Zuivere en onzuivere maatstaven bij het economisch beleid, <i>door Drs. B. Goudzwaard</i>	396
Uit de gezichtshoek van de Christelijk-Historische Unie	
De economische politiek in de naaste toekomst, <i>door Drs. D. F. van der Mei</i>	400
Uit de gezichtshoek van de Katholieke Volkspartij	
Economische problemen van de nieuwe regering, <i>door Mr. P. A. Blaisse</i>	403
Uit de gezichtshoek van de Pacifistisch Socialistische Partij	
Socialistische en socialiserende economische politiek, <i>door Mr. G. H. Slotemaker de Bruine</i>	408
Uit de gezichtshoek van de Partij van de Arbeid	
Vanuit de toekomst gezien, <i>door Prof. Dr. A. Vondeling, l.i.</i>	412
Uit de gezichtshoek van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie	
Een economisch programma voor het nieuwe kabinet, <i>door Prof. Dr. H. J. Witteveen</i>	415

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Uit de gezichtshoek

van de

Anti-Revolutionaire

Partij

Zuivere en onzuivere maatstaven bij het economisch beleid

In deze bijdrage zou ik eerst iets willen opmerken over het typerende van de eigen gezichtshoek, waaronder de Anti-Revolutionaire Partij de economische politiek beziet. Daarna zal — zeer summier — bij enkele concrete beleids-punten worden stilgestaan. Tenslotte is het terwille van de politieke duidelijkheid gewenst, enkele kanttekeningen te maken bij het rapport „Om de kwaliteit van het bestaan” van de Dr. Wiardi Beckman Stichting.

De anti-revolutionaire gezichtshoek.

Wanneer een bepaalde overheidsmaatregel tot stand komt, is daar vrijwel altijd op de een of andere wijze een afweging van belangen aan vooraf gegaan. De overheid neemt in principe geen enkele maatregel, alvorens zij de voor- en nadelen, die daar voor de verschillende bevolkings-groepen aan verbonden zijn, met elkander heeft vergeleken en tegen elkaar heeft afgewogen. Alleen wanneer de weegschaal naar de kant van de voordelen doorslaat, kan de maatregel worden geacht „in het algemeen belang” te zijn en wordt zij uitgevoerd.

Hoe ziet deze weegschaal, waarin de overheid haar belangen afweegt, er uit? Dat is natuurlijk een uiterst gewichtige vraag. Van de weegschaal welke wordt gebruikt hangt bij wijze van spreken het lot van het gehele volk af. De nog bestaande praktisch-politieke verschillen tussen de Nederlandse politieke partijen kunnen dan ook vrijwel alle worden herleid tot een meningsverschil over de meest gewenste wijze van belangenafweging.

Wanneer een bepaalde politieke partij over dit laatste punt haar eigen oordeel ten beste geeft, moet men er zich in het algemeen echter wel voor hoeden al te vlug met bepaalde wóórden genoeg te nemen. Ik kan bijv. stellen — en het is een juiste stelling — dat de maatstaf die de Anti-Revolutionaire Partij wil gebruiken die is van de *maximale rechtvaardigheid*; dus dat volgens haar het algemeen belang het beste wordt gediend, wanneer de belangen van de diverse bevolkingsgroepen steeds aan de hand van het criterium der gerechtigheid met elkaar in harmonie worden gebracht. Maar deze uitspraak bevat op zich maar weinig onderscheidends. Welke politieke stroming wenst nu, dat de in het geding zijnde belangen op een ónrecht-

vaardige wijze tegen elkaar zullen worden afgewogen? Het is derhalve noodzakelijk om aan te geven hoe — in ons geval — de Anti-Revolutionaire Partij dit gerechtigheidsbegrip ópvat, d.w.z. hoe zij de idee van een maximale rechtvaardigheid *interpreteert*.

Wanneer ik nu wil pogen die interpretatie in enkele woorden te typeren, meen ik dat het beste te kunnen doen door te verwijzen naar de reformatorische idee der christelijke *roeping*. Naar reformatorische belijdenis werkt en verkeert ieder mens in alle samenlevingsverhoudingen (gezin, onderneming enz.) en in alle levenssectoren (het culturele, sociale, economische leven) als een door Christus aangestelde en aan Hem rechtstreeks verantwoordelijke ambtsdrager. Op deze belijdenis — die wij hier niet verder kunnen uitwerken — berust onze visie op de totaliteit der samenleving. Tevens is zij de wortel van de anti-revolutionaire interpretatie der rechtvaardigheidsidee. In tweeërlei opzicht is zij namelijk direct bepalend voor de inhoud van deze idee.

In de eerste plaats — passief — door al die situaties als „onrechtvaardig” aan te merken, waarin de overheid zich als *de* gezaghebbende instantie in de typisch-eigen gelegenheden van haar onderdanen opwerpt. Alsof het de óverheid zou zijn, die de mens tot zijn taak in het gezin of de onderneming roept!

In de tweede plaats — actief — doordat op basis van deze belijdenis alleen dát overheidsbeleid „rechtvaardig” is te achten, waarin de overheid voor haar onderdanen de *ruimte* schept om hun eigen roeping in de verschillende sectoren van de samenleving na te komen. Een rechtvaardige afweging van alle belangen komt o.i. eerst dan tot stand, wanneer de overheid zich voortdurend rekenschap geeft van de eigen verantwoordelijkheid die haar onderdanen in hun verschillende samenlevingsverhoudingen te dragen hebben, en wanneer zij zich inspant al die voorzieningen te treffen welke voor het effectueren van die eigen verantwoordelijkheid noodzakelijk zijn.

Tegen de bovenstaande formulering zou men kunnen inbrengen, dat ook deze wel door de meeste politieke partijen kan worden gedeeld. Toch bedriegt dan m.i. de schijn. Om te beginnen kan op grond van deze positie-

keuze principiëel stelling worden genomen tegen elke politieke stroming, die haar gerechtigheidsidee van een éénzijdig accent voorziet — bijv. van een eenzijdig-economisch of een eenzijdig-burgerrechtelijk accent.

Het eerste doet zich voor, wanneer men bij de belangenafweging door de overheid er vóór alles op let, dat alle betrokken personen en groepen in *economisch* opzicht als gelijken aan hun trekken komen — in feite vaak met voorbijzien van hun burgerlijke rechten en vrijheden.

Het tweede doet zich voor, wanneer men bij belangenafwegingen er vóór alles op let, dat alle betrokkenen in gelijke mate in het bezit blijven van het genot, dat uit hun *burgerlijke rechten* (van contract, eigendom, beroepskeuze en vrijheid van vestiging) voortvloeit — in feite vaak met voorbijzien van hun zeer ongelijksoortige economische omstandigheden.

Naar ons oordeel doen beide accentueringen tekort aan wat de mens voor het *integraal* nakomen van zijn eigen roeping nodig heeft. Voor een integrale, verantwoorde levensontplooiing van bijv. het gezin of de onderneming is zowel een zekere economische, als een zekere burgerrechtelijke „armslag” vereist. Zij dienen door de overheid bij de afweging van belangen *beide* in rekening te worden gebracht, en wel op zulk een wijze, dat zij beide dienstbaar zijn aan een daadwerkelijke levensontplooiing van alle samenlevingskringen.

Daarnaast kan op grond van deze positiekeuze ook stelling worden genomen tegen allen, die de eigen ontwikkeling van het economisch leven ofwel geheel willen inkapselen in de soevereine wil van een „volksgemeenschap” ofwel geheel afhankelijk willen maken van de soevereine wil van de in het economisch leven optredende individuen. In de eerste opvatting wordt miskend, dat de mens in het economisch leven een zelfstandige roeping te vervullen heeft; het economisch leven mag zich wel degelijk naar *eigen* aard ontplooiën! In de tweede opvatting wordt miskend dat eerst dan van een waarachtige ontplooiing van het economisch leven sprake kan zijn, wanneer de deelnemers elkanders taak en roeping weten te eerbiedigen. Een overheid, die van alle deelnemers aan het economisch leven de respectering afdwingt van de rechtmatige economische belangen van de medemens, maakt geen inbreuk op de eigen roeping en verantwoordelijkheid van haar onderdanen, maar handelt daarmee juist volledig in overeenstemming.

Beleidspunten.

Op grond van dit principiële uitgangspunt stelt de Anti-Revolutionaire Partij zich voor de komende periode een beleid voor ogen, waarin de voorwaarden worden geschapen voor:

a) een verdere harmonische opbloei en expansie van het economisch leven in al zijn geledingen;

b) de totstandkoming van zodanige economische en sociale verhoudingen, dat de resultaten van de economische bedrijvigheid ten goede komen aan de ontplooiing van al de samenlevingsverhoudingen in ons volk. Dit punt vloeit voort uit de overweging dat het economisch leven zich eerst dan goed en harmonieus ontwikkelt, wanneer de rechtmatige economische belangen van al zijn deelnemers worden gerespecteerd.

ad a. Een brede scala van overheidsmaatregelen is tot dit doel vereist, zowel liggend op het gebied van de opbouw van een gezonde algemene infrastructuur van het econo-

misch leven (ook in monetair opzicht: het streven naar een zo waardevast mogelijke geldeenheden) als op het gebied van de specifieke ondersteuning van achtergebleven gebieden, landsdelen, productiesectoren (landbouw) en produktietakken (woningbouw). Vanwege de beperkte ruimte volstaan wij hier met een korte aanduiding van slechts drie onderwerpen: de hulp aan de onderontwikkelde gebieden, de loonvorming en de economische ontwikkeling in de Randstad Holland.

Onderontwikkelde gebieden. De ongelijke welvaartsverdeling in de wereld veroorzaakt een nijpend tekort aan ontplooiingsmogelijkheden in de onderontwikkelde landen. Hier is sprake van een fundamentele disharmonie in het mondiale economisch leven. Het Program van Aktie van de Anti-Revolutionaire Partij spreekt dan ook van de wenselijkheid, voor de hier te bieden ontwikkelingshulp zo nodig afzonderlijke fiscale lasten aan ons volk op te leggen. Daarnaast zal de overheid door een intensieve voorlichtingscampagne aan het Nederlandse volk duidelijk moeten maken welke zaak hier in het geding is — opdat de verantwoordelijkheid voor die hulp door het volk als geheel kan worden beleefd. Het particuliere initiatief zal hierdoor mede gestimuleerd kunnen worden.

Loonvorming. De basis voor het loonbeleid dient te zijn gelegen in de erkenning, dat de werkgevers en de werknemers, uit hoofde van hun eigen roeping en verantwoordelijkheid, ten aanzien van de loonbepaling over een eigen oorspronkelijke competentiesfeer beschikken. De overheid dient er echter voor te waken, dat hun organisaties die eigen competentie niet misbruiken en daardoor de levensontplooiing van andere bevolkingsgroepen (bijv. de vergeten groepen) in de knel brengen. Ondernemers en werknemers zullen de rechtmatige economische belangen van anderen hebben te eerbiedigen. Hier ligt de rechtsgrond voor een actieve (zo mogelijk: repressieve) overheidsbemoeiing met de loonvorming, ten einde gevaarlijke inflatoire ontwikkelingen in de kiem te kunnen smoren.

De Randstad. Het is een zeer gewichtig volksbelang, dat ook in de toekomst de verdere expansie van het economisch leven in het Westen des Lands voortgang kan vinden. Dit vereist echter een spaarzaam gebruik van bijv. die industrieterreinen, die aan diep vaarwater zijn gelegen. De A.R.P. is van mening dat dit economische belang van een zodanig grote betekenis is voor de levensontplooiing van ons gehele volk, dat hiertoe zo nodig op het burgerrechtelijk belang van een vrije vestiging inbreuk mag worden gemaakt. Derhalve stelt zij in haar Program van Aktie voor, in de Randstad stroken af te bakenen waarbinnen bij gebleken noodzaak die economische vestigingen kunnen worden geweerd, welke niet noodzakelijk aan een vestiging in die stroken zijn gebonden.

ad b. Het economisch leven dient zo te zijn geïnstitutionaliseerd, dat een gezonde primaire inkomensverdeling mogelijk wordt. De instelling van een (variërend) minimumloon, de begunstiging van het delen van werknemers in de winst en de verdere verruiming van onderwijsmogelijkheden voor alle lagen der bevolking zijn hiertoe de belangrijkste middelen. Bij het streven naar het kader voor een meer gelijkmatige inkomensverdeling zal de overheid echter het recht van ondernemingen op eigen ontplooiing hebben te honoreren. De overheid zal niet een zodanige winstuitkering mogen forceren en een zodanige belasting op de winsten mogen heffen, dat de verdere expansie van het bedrijfsleven door middel van winstinhouding — mede van

belang voor het behoud van onze toekomstige werkgelegenheid! — praktisch onmogelijk wordt gemaakt.

Om de kwaliteit van het bestaan.

Ik wil beginnen met vast te stellen, dat deze publikatie in drieërlei opzicht aanspraak mag maken op een positieve waardering. In de eerste plaats pleit het voor het rapport, dat het niet blijft staan bij bepaalde leuzen, maar poogt te kwantificeren wat het ten aanzien van het vraagstuk in kwestie — de verdeling van de toeneming van het nationaal inkomen — reëel bedoelt. In de tweede plaats heeft het recht op waardering inzake de gekozen tijdshorizon. Het komt een politiek beleid nu eenmaal niet ten goede, wanneer het geheel door overwegingen op korte termijn gedomineerd wordt. In de derde plaats is er ook nog dit positieve punt, dat het rapport bewust kiest uit een aantal *alternatieven* — en niet schuwt om ook de schaduwzijden te noemen, die aan het uiteindelijk gekozen beleid verbonden zijn.

Tot zover de waardering; nu de kritiek. Deze heeft zowel betrekking op de algehele wijze van benadering van de problematiek, als op de praktische uitwerking en op de uiteindelijke keuze tussen de diverse alternatieven.

De wijze van benadering. In het rapport wordt een poging gedaan om aan te geven, wat de meest juiste wijze van verdeling is van de te verwachten groei van het nationaal inkomen over de verschillende bestedingscategorieën. De alternatieve mogelijkheden worden hierbij met elkander vergeleken en tegen elkander afgewogen. Dit impliceert een bepaalde weegschaal, een bepaalde maatstaf. Welke maatstaf is in het rapport gebruikt — en is het een rechtvaardige maatstaf? Met het antwoord op deze vraag staat of valt voor ons dit rapport.

Blijkens de titel gaat het de Stichting bij de verdeling van het nationaal inkomen primair om „de kwaliteit van het bestaan”. De enige keer, dat deze term in het rapport zelf gebruikt wordt, is op blz. 14, waar het fungeert als een synoniem voor „psychische welvaart”. In het verband van de tekst is dan sprake van de noodzaak, „een bewuste keuze” te doen ten aanzien van de besteding van de welvaart, omdat „de groei van het reële nationaal inkomen... op zichzelf geen waarborg... is voor de psychische welvaart...”. Dit geeft reden om te veronderstellen, dat het criterium der psychische volkswelvaart in het rapport bij de verdeling van de welvaarts-toeneming een beheersende rol heeft gespeeld. De sterke nadruk, die het rapport legt op de wenselijkheid van meer „gemeenschappelijke voorzieningen”, vindt mede in dit criterium zijn verklaring.

De bezwaren tegen een dergelijk criterium zijn in het voorgaande reeds genoemd. Zulk een maatstaf is vanwege zijn eenzijdigheid onjuist en onrechtvaardig. Deze eenzijdigheid treedt in het rapport o.a. hierin voor de dag, dat bij de keuze tussen de diverse alternatieven geen enkele plaats blijkt te zijn ingeruimd voor de overweging, of de onderdanen al dan niet in het behoud zullen blijven van de beschikkingsmacht over (en de bestedingsmogelijkheid van) het door henzelf verdiende inkomen. Bij een rechtvaardige afweging van belangen behoort zulk een belang te worden meegewogen. Een overheid die de welvaarts-

toeneming over de diverse bestedingen verdeelt op basis van het criterium van een maximale psychische volkswelvaart, doet o.i. aan de eigen rechten van haar onderdanen, en daarmee aan hun gehele levensontplooiing, tekort.

Hiermede kom ik tegelijk op een tweede bezwaar. De opstellers van het rapport heeft een bewuste algemene „Verbrauchslenkung” of bestedings-ordening voor ogen gestaan. Uit de wijze waarop deze ordening in het rapport wordt verdedigd blijkt duidelijk de aanwezigheid van het — hiervoor reeds gelaakte — streven, het economisch leven *als zodanig* te onderwerpen aan de wil van de volksgemeenschap. Dat die onderwerping slechts betrekking heeft op een aspect — het bestedingsaspect — van het economisch leven, doet uiteraard aan het principe van die onderwerping niets toe of af.

Het duidelijkst komt dit primaat van de volksgemeenschap voor de dag, waar het rapport de particuliere consumptie bij de verdeling van de in totaal aanwezige bestedingsruimte als een *restpost* laat fungeren. De opstellers gaan als het ware uit van het a priori, dat de volksgemeenschap in feite op de gehele inkomenstoename recht heeft. De overheid *laat toe*, dat uiteindelijk óók nog een deel van de welvaartstoename ten goede komt aan de particuliere bestedingen. Dit is een opzet, die ons principieel in het geheel niet ligt. Het is een opzet, die eenzelfde instelling verraadt als die, welke destijds de heer Hofstra in zijn boek „Belastingpolitiek” heeft gekoesterd, toen hij meende de door de belastingbetalers verworven particuliere inkomens te moeten beschouwen als datgene, wat de overheid aan het individu toestaat om voorlopig in zijn geheel te incasseren, onder de last echter om dat gedeelte dat hij ten onrechte ontving aan de rechtmatige eigenaresse, de overheid, in de vorm van belastingen terug te betalen ¹⁾.

Op dit punt ligt dan ook naar mijn mening het eigenlijke verschil tussen de ruimte-berekening volgens de „methode-Zijlstra” en de ruimte-berekening van het rapport. De berekening van Minister Zijlstra is opgezet vanuit het gezichtspunt van de overheid; de afweging van belangen in deze methode is die tussen het belang van hogere overheidsuitgaven enerzijds en het belang van een lagere belastingdruk anderzijds. De ruimte-berekening van de Stichting is daarentegen opgezet vanuit het gezichtspunt der gehele volksgemeenschap; de belangenafweging gaat hier primair over de verschillende nationale bestedingscategorieën. Dit is natuurlijk méér dan een kwestie van verschillende techniek; want de eerste methode leidt vanwege het andere „type” van belangenafweging tot andere *politieke* consequenties dan de tweede methode. Het verschil in methode is hier de uiting van een principieel andere benadering der problematiek ²⁾.

De uitwerking. De volgende tabel geeft een ruw overzicht van de concrete wijzigingen, die de Dr. Wiardi

¹⁾ H. J. Hofstra: „Socialistische belastingpolitiek”, 1946, blz. 113 vv.

²⁾ Dat in het rapport een concreet financieringsplan voor de overheid ontbreekt staat met e.e.a. natuurlijk in nauw verband; zulk een financieringsplan is in de methode-Zijlstra essentieel, maar in de methode van de Stichting bijkomstig of overbodig. Dat de heer Van Esch het ontbreken van zulk een plan een „merkwaardige omissie” noemt, terwijl de heer Den Uyl daaren-

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Beckman Stichting in ons nationale bestedingspatroon voorstelt ³⁾.

Bestedingscategorieën	Bestedingen in f. mrd.		Bestedingen in pCt. v. h. nat. ink.		Mutaties '63-'70
	1963 (1)	1970 (2)	1963 (3)	1970 (4)	Kolom. (4) — kol. (3)
Particuliere investeringen.	10,25	13,45	22,0	21,7	— 0,3
Particuliere consumptie...	27,15	35,20	58,3	56,6	— 1,7
Overheidsconsumptie ...	7,—	7,45	14,9	12,0	— 2,9
Overheidsinvesteringen ..	1,90	3,45	4,1	5,5	+ 1,4
Internationale hulp	—	0,90	—	1,4	+ 1,4
Woningbouw	—	0,30	—	0,5	+ 0,5
Leerplichtverlenging	—	0,60	—	1,0	+ 1,0
Betalingsbalans	0,30	0,80	0,7	1,3	+ 0,6
Bruto nationaal product ..	46,60	62,15	100,0	100,0	0,0

De laatste kolom is de interessantste. Hierin staat te lezen, hoeveel de verschillende bestedingscategorieën minder snel (—) of sneller (+) moeten toenemen dan het nationaal inkomen, uitgedrukt in procenten van het nationaal product. Een tweetal dingen vallen hierbij op.

1. De overheidsconsumptie en de overheidsinvesteringen tezamen blijven duidelijk *achter* bij de groei van het nationaal inkomen — ook wanneer de gehele additionele woningbouwuitgaven zouden worden bijgeteld. Eerst wanneer men ook de — via de overheidskas lopende — internationale hulpverlening bijtelt, wordt een iets hoger groeipercentage dan dat van het nationaal inkomen bereikt. Van een belangrijk financieringstekort voor de overheid is in deze opstelling inderdaad geen sprake.

2. De grote relatieve daling van de overheidsconsumptie is de *Deus ex machina*, die de in het rapport voorgestelde additionele bestedingen voor meer dan de helft mogelijk moet maken. In dit tweede punt ligt m.i. de zwakste plek van het gehele rapport. Ook het amendement, dat de heer Den Uyl in „E.-S.B.” van 17 april jl. op dit punt heeft aangebracht, heeft naar mijn oordeel deze fundamentele zwakte niet kunnen wegnemen. De heer Den Uyl acht de teruggang van de overheidsconsumptie in het rapport te groot geschat en wil deze tot de meer bescheiden omvang van f. 1 mrd. (in onze tabel neerkomend op een mutatie van —1,5 pCt. i.p.v. —2,9 pCt.) terugbrengen. Hij houdt dus vast aan het relatief dalend karakter van de overheidsconsumptie. Maar juist dit dalend karakter valt in het onderhavige rapport door hoegenaamd niets te verdedigen. Op blz. 22 is duidelijk gesteld, dat een relatief achterblijvend personeelsbestand bij de overheid een duidelijke indicatie vormt voor een „afbrokkelend dienstbetoon”; benevens dat de totale loonsom van de overheid *sneller* zal moeten toenemen dan het nationaal inkomen voordat van een reële vergroting van de dienstverlening kan worden gesproken. In de geest van het eerste deel van dit rapport had derhalve niet een relatieve afnemings, maar een

(vervolg voetnoot 2)

tegen het uitgaan van zulk een plan van een „nogal eng gezichtspunt” vindt getuigen, is alleen te begrijpen tegen de achtergrond van hun *princiep*el verschillend uitgangspunt.

³⁾ De gegevens berusten alle op het rapport „Om de kwaliteit van het bestaan” of zijn door mij daaruit direct afgeleid. Waar voor bepaalde bestedingscategorieën het cijfer voor 1963 ontbrak, is een schatting verricht op grond van de in het rapport gepubliceerde cijfers voor 1962.

De in het rapport voorgestelde additionele aanspraken op het nationaal product (internationale hulpverlening enz.) zijn voor 1970 afzonderlijk opgevoerd. De overheidsinvesteringen voor 1970 ad f. 3,45 mrd. bestaan o.a. uit de in het rapport voorgestelde getemporeerde additionele overheidsinvesteringen ad f. 800 mln.

relatieve toeneming van de overheidsconsumptie geraamd moeten worden.

Het zoeken van een toevlucht in het mogelijkerwijs achterblijven van de defensie-uitgaven, zoals de heer Den Uyl poogt, lijkt mij op zijn zachtst gezegd niet sterk. Wanneer de Partij van de Arbeid de heer Den Uyl hierin zou volgen, zou zij de realisering van meer dan de helft van de in dit rapport voorgestelde bestedingswensen moeten laten afhangen van de *kans*, dat de defensie-uitgaven nog eens relatief zullen verminderen. Door het kiezen van deze uitvlucht ontroofd men m.i. het rapport van een groot deel van zijn praktische waarde. In dit verband is het interessant erop te wijzen, dat het rapport op blz. 41 een toelaatbare particuliere consumptiestijging noemt van 15-18 pCt. per hoofd. Uit de hier afgedrukte tabel volgt echter een consumptiestijging van 22 pCt. per hoofd. Dit verschil kan geheel worden verklaard door aan te nemen, dat volgens de oorspronkelijke opzet van het rapport wel degelijk alle voorgestelde additionele bestedingen zouden moeten worden bestreden uit een relatieve beperking van de particuliere consumptie (dus niet mede uit een relatief achterblijven van de overheidsconsumptie). Een stijging van de particuliere consumptie van 15 pCt. per hoofd komt nl. in onze tabel overeen met een uiteindelijke mutatie t.a.v. de particuliere consumptie van —4,9 pCt., in plaats van —1,7 pCt. Een mutatie van —4,9 pCt. is juist voldoende om het gehele bestedingsprogramma bij *gelijkblijvende* overheidsconsumptie en particuliere investeringen te realiseren.

De enig mogelijke redding van het rapport lijkt mij dan ook te liggen in de openlijke erkenning, dat — bij gelijkblijvende omstandigheden — de voorgestelde additionele bestedingen geheel zullen moeten worden gefinancierd uit de door de progressie der belastingen vrijkomende ruimte, d.w.z. door middel van een aanmerkelijke verzwaring van de belastingdruk.

De uiteindelijke keuze. Op de hierboven bedoelde openlijke erkenning vooruitlopend, meen ik te moeten opmerken dat een bestedingsprogramma, waarvoor in de komende jaren een aanmerkelijke verzwaring van de belastingdruk benodigd is de Anti-Revolutionaire Partij onaanvaardbaar voorkomt. Aan de rechtmatige belangen van de belastingplichtigen laat men dan onvoldoende recht wedervaren. Er is mede reden voor zulk een uitspraak, waar tegenover bepaalde overheidsuitgaven die inderdaad sneller dienen te stijgen dan het nationaal inkomen (bijv. onderwijs en verkeer) andere uitgaven staan, die in de toekomst relatief kunnen verminderen. Met name valt hier te denken aan de overheidsuitgaven met een typisch transferkarakter — de woningbouwsubsidies in de eerstkomende jaren uitgezonderd (dus niet op langere termijn). Hoe meer de inkomenssituatie voor alle inkomensstrekkers verbetert, hoe minder de overheid verhoudingsgewijs voor typische overdrachtsuitgaven opzij zal behoeven te leggen — ook bij gelijkblijvende of zelfs iets verhoogde uitkeringschalen. Daarnaast zijn er dan nog de typische „bestuurs”-uitgaven. Er is grond om met het rapport te vermoeden, dat de uitgaven van bestuur minder snel zullen (behoeven te) stijgen dan het nationaal inkomen ⁴⁾. Eerst op langere termijn zal zich dan, ook naar mijn mening de behoefte kunnen doen gevoelen, om de wenselijkheid van een meer dan evenredige toeneming der totale overheidsuitgaven expliciet in de overwegingen te gaan betrekken.

³⁾s-Gravenhage.

B. GOUDZWAARD.

⁴⁾ „Om de kwaliteit van het bestaan”, blz. 22.

Uit de gezichtshoek
van de
Christelijk-Historische
Unie

De
economische politiek
in de
naaste toekomst

De economische situatie, waarin een nieuw kabinet Nederland na de verkiezingen van 15 mei a.s. zal aantreffen, wordt in grote mate mede bepaald door het beleid, dat in de achter ons liggende jaren is gevoerd. Uiteraard kan worden geconstateerd, dat het Kabinet-de Quay de conjuncturele wind heeft meegehad. Het is echter evenzeer waar, dat de conjuncturele ontwikkeling het Kabinet niet over het hoofd is gegroeid. Het moge dan zo zijn, dat het van betekenis is, dat de wijze waarop men het kabinetsbeleid en zijn resultaten beschouwt sterk afhankelijk is van de politieke positie die men thans inneemt, niet ontkend kan worden, dat er, met name in de financieel- en sociaal-economische sector zeer behoorlijke resultaten zijn bereikt. Zo heeft men bijv. door het tijdig nemen van verschillende maatregelen een overbesteding weten te voorkomen. Nog steeds is er sprake van een hoog niveau van werkgelegenheid, een groeiende produktie en een prijsniveau, dat een vrij grote mate van stabiliteit vertoont. De economische uitgangssituatie voor het nieuwe kabinet is, indien wij naar deze factoren zien, bepaald niet ongunstig te noemen.

De economische politiek, die in de naaste toekomst moet worden gevoerd, wordt natuurlijk ook in zeer sterke mate beïnvloed door de ontwikkelingen buiten onze grenzen. Daar is allereerst de *Europese Economische Gemeenschap*.

De E.E.G. heeft in de afgelopen jaren het beeld te zien gegeven van een sterk groeiende gemeenschap, althans wanneer we kijken naar de ontwikkeling van de handel en de produktie, die sterker toenamen dan in één van de andere Westerse landen. Van groot belang is thans de vraag in welke richting de E.E.G. zich gaat ontwikkelen. Een vraag, die met name na het afbreken van de onderhandelingen tussen de E.E.G. en Engeland van verstrekkende betekenis is geworden.

Het is van bijzonder veel waarde voor ons land, dat de

E.E.G. het karakter van een open gemeenschap behoudt. Dat geldt zowel met betrekking tot de mogelijkheid van toetreding van andere democratische landen als ten aanzien van de opbouw van de gemeenschappelijke handelspolitiek. Zoals in het verleden dient ook in de toekomst krachtig gestreefd te worden naar een toetreding van Engeland tot de E.E.G. Ook met het oog op het verhogen van de politieke stabiliteit van het Westen is dat van betekenis. Van invloed is hierbij natuurlijk ook welke partij in Engeland de verkiezingen zal gaan winnen. Echter, in elk geval dient — hoe die verkiezingsuitslag ook moge uitvallen — van de zijde van de E.E.G. al het mogelijke gedaan te worden om de kloof niet te verbreden.

Bij de verdere uitvoering van het E.E.G.-Verdrag zal de verbondenheid tussen de lid-staten toenemen. In het bijzonder is dit zo, wanneer we denken aan de totstandkoming van een gemeenschappelijk beleid op verschillende terreinen. Gesteld moet echter worden, dat voor deze interne versterking van de Gemeenschap voorwaarde is, de bereidheid bij alle lid-staten om andere democratische landen als lid toe te laten. Na het afbreken van de onderhandelingen met Engeland moet dat bepaald uitdrukkelijk als voorwaarde worden gesteld. En tevens dient de bereidheid in E.E.G.-verband aanwezig te zijn het uiterste te doen om de zgn. Kennedy-onderhandelingen te doen slagen.

Dit laatste brengt mij op een volgend punt. Naast de ontwikkeling van de E.E.G. als factor, die onze economische politiek mede zal beïnvloeden, is er sinds het vorige jaar een nieuw element bijgekomen, nl. de *Trade Expansion Act* in de Verenigde Staten. Natuurlijk hebben typisch Amerikaanse belangen een rol gespeeld bij de totstandkoming van deze wet. Maar daarin valt toch ook het streven te onderkennen om via de zgn. Kennedy-onderhandelingen, die in 1964 zullen beginnen, een bijdrage te leveren aan de bouw van een Atlantisch „partnership” in economisch opzicht. Mr. George Ball, U.S. Under-Secretary of State, stelde het in een rede, die hij in april 1962 in Bonn hield, als volgt: „...we recognize that if transatlantic commerce is to expand with requisite

freedom, the United States and the European Community must move together toward a progressively greater coordination of economic policies". Dit is bepaald een doelstelling, die slechts op lange termijn zal zijn te verwezenlijken. Desondanks dient zij mede ten grondslag te liggen aan onze politiek inzake de zgn. Kennedy-onderhandelingen. Het slagen van die onderhandelingen — wat uiteraard niet alleen van de E.E.G.-landen afhankelijk is — is van grote betekenis. Het Atlantisch bondgenootschap zal zich nl. op den duur niet kunnen handhaven; indien de economische tegenstellingen tussen de partners groeiende zijn. Bovendien is het van belang, dat de Trade Expansion Act, in het kader van de tariefafbraak, de mogelijkheid voorziet van een grotere export uit de ontwikkelingslanden naar de U.S.A. en de E.E.G. Onze hulp aan die landen zal slechts een duurzaam effect hebben, indien wij bereid zijn onze markten voor hun produkten open te stellen. Kortom het open karakter van de Gemeenschap zal dus ook kunnen blijken uit een krachtig streven van E.E.G.-zijde om de onderhandelingen te doen slagen. Een mislukken van deze onderhandelingen — na de mislukte onderhandelingen over Englands toetreden — zou ernstige consequenties kunnen hebben. Het zou met name het voortbestaan van de E.E.G. kunnen bedreigen.

Naast de ontwikkeling van de E.E.G. en de onderhandelingen in het kader van de Trade Expansion Act is er natuurlijk de ontwikkeling van de *conjunctuur*, die onze economische politiek eveneens bepalen zal. De laatste tijd geeft de vermoedelijke conjuncturele ontwikkeling in de komende jaren zo nu en dan aanleiding tot het uiten van enigszins sombere geluiden. Zo is de president van het Internationale Monetaire Fonds ¹⁾ de mening toegedaan, dat de na-oorlogse expansie in de Westerse wereld voorbij is. Men dient, aldus de heer Jacobson, alles in het werk te stellen om een crisis, zoals in de jaren dertig heeft plaatsgehad, te voorkomen. De president van De Nederlandsche Bank ²⁾ daarentegen lijkt bepaald iets minder pessimistisch en spreekt slechts van een dood tijd voor de conjunctuur. Het is volgens hem niet duidelijk in welke richting de conjuncturele situatie zich zal gaan ontwikkelen.

In een rapport van de Economische Commissie voor Europa (E.C.E.) van de Verenigde Naties, handelend over de economische situatie in West-Europa, wordt de verwachting uitgesproken, dat de groei van de industriële investeringen dit jaar verder zal verminderen. Hierbij komt, aldus het rapport, dat die vermindering nog wel eens omvangrijker zou kunnen zijn, dan men in verschillende landen thans aanneemt. Het lijkt me toe, dat wij er, gezien de zojuist geciteerde verwachtingen, goed aan doen in elk geval rekening te houden met een situatie van een afzwakkende hoogconjunctuur.

Wanneer we de zaak op wat langere termijn bezien — een kabinet heeft tenslotte een vierjarige periode voor zich, indien alles, politiek gezien, normaal verloopt — dan lijkt het mij bepaald niet uitgesloten, dat er stimulerende maatregelen voor onze economie genomen moeten worden.

Allereerst echter dient rekening te worden gehouden met de verwachtingen op korte termijn.

Het dit jaar verschenen Centraal Economisch Plan verwacht voor 1963 een overschot op de lopende rekening van de *betalingsbalans* van f. 700 mln. De zeer geringe toename der investeringen en een vrij hoge uitvoer dragen aan het bereiken van dit saldo in grote mate bij. De uitbreiding van de wereldhandel wordt geschat op slechts 4 pCt., terwijl onze uitvoerstijging op 7 pCt. wordt geraamd. Bij deze uitvoerstijging speelt echter een aantal min of meer toevallige factoren ook een rol. Wanneer wij er rekening mee moeten houden, dat de stijging van het wereldhandelsvolume blijft afnemen dan heeft dat tot gevolg, dat we met nog grotere belangstelling de ontwikkeling van onze export zullen moeten gaan volgen. Hierbij dient te worden bedacht, dat in de laatste jaren onze concurrentiepositie aanmerkelijk is verslechterd. Daarbij komt, dat de ontwikkeling van de industriële arbeidskosten in ons land, vergeleken met die in landen als België, Frankrijk en Italië, zich ten nadele van ons land heeft voltrokken (blijkens de M.v.T. behörend bij de begroting van Economische Zaken voor 1963). Het gaat hier over landen waarmee wij in E.E.G.-verband samenwerken; wier markten steeds meer voor ons open komen te liggen, waartegenover hun uitvoer naar ons land ook een grotere kans krijgt. Gezien de ontwikkeling der industriële arbeidskosten moet deze laatste kans bepaald niet geringer geacht worden dan onze mogelijkheden om op hun markten vastere voet te krijgen.

Naast de ontwikkeling van de industriële arbeidskosten is voor onze export evenzeer van betekenis de richting waarin de E.E.G. zich gaat ontwikkelen, juist ook in verband met de onderhandelingen, die in het kader van de Trade Expansion Act zullen gaan plaatsvinden. Zo spoedig mogelijk klaarheid daaromtrent is een vereiste. Dit geldt in bijzondere mate voor ons land, dat voor zijn bestaan zo zeer op export is aangewezen en dat tevens een groot gedeelte van zijn uitvoer buiten de E.E.G. plaatst en dus gebaat is bij een slagen van bovengenoemde onderhandelingen, waardoor eveneens een grotere spreidingsmogelijkheid voor onze export ontstaan zal.

Een element in de uitvoerontwikkeling, dat naast de genoemde elementen de aandacht verdient, is de termijn van de garantie van de overheid voor exportkredietverzekeringen. Andere landen gaan ons voor in het verstrekken van langlopende gegarandeerde exportkredieten aan ontwikkelingslanden. Zo lang dit het geval is, kunnen wij moeilijk achterblijven, wanneer wij onze kansen op die markten willen benutten. Dat betekent dus, dat ernaar gestreefd moet worden langere garantietermijnen te verschaffen bij de exportkredietverzekeringen.

Hierboven werd het Centraal Economisch Plan geciteerd, dat voor 1963 een saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans verwacht ter grootte van f. 700 mln. Een schaduwzijde aan de manier, waarop dit, op zich bevredigend, saldo bereikt zal worden is, dat het mede te danken zal zijn aan het geringe groeipercentage van de *investeringen*. Ook de achter ons liggende jaren hebben een afnemend groeipercentage van de investeringen te zien gegeven. Dat was enerzijds als gevolg van de noodzakelijke vermindering van de fiscale investeringsfaciliteiten gewenst, anderzijds echter mag het er niet toe leiden, dat de economische groei te zeer wordt afgeremd. Voor het lopend jaar schat het C.E.P. het groeipercentage van de bruto investeringen in vaste activa op 1 pCt. In de M.v.A.

¹⁾ Blijkens een onlangs voor de Universiteit van New York gehouden lezing.

²⁾ „Het Financieele Dagblad” van 10 januari 1963.

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

bij de laatste Miljoenennota gaf de Minister van Financiën reeds aan, dat een groei van de investeringen in vaste bedrijfsactiva met 2 pCt. op den duur te laag zal zijn om een voldoende accres van het nationaal inkomen te kunnen realiseren, alsmede om de nodige arbeidsplaatsen voor de snel toenemende beroepsbevolking te kunnen waarborgen. Wanneer we naast deze cijfers nog eens de bovenvermelde uitspraak van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties met betrekking tot de groei der industriële investeringen zetten, dan is het niet moeilijk om tot de conclusie te komen, dat inzake de ontwikkeling van de investeringen de uiterste waakzaamheid in acht moet worden genomen. Dit te meer omdat, zoals bekend, maatregelen ter beïnvloeding van het peil der investeringen een zekere tijd nodig hebben alvorens ze effect sorteren.

Wat het *prijnsbeleid* aangaat, de achter ons liggende periode heeft, ondanks een gespannen hoogconjunctuur, een zeer behoorlijke mate van stabiliteit van het prijspeil te zien gegeven. In de ontwikkeling van ons prijsniveau zijn we mede afhankelijk van de ontwikkeling van het invoerprijspeil. Dat neemt echter niet weg, dat zonder het stringente prijsbeleid, zoals door de Minister van Economische Zaken gevoerd, het resultaat van de prijzenontwikkeling bepaald veel ongunstiger zou zijn geweest. Ook in de toekomst zal het prijsbeleid gericht moeten zijn op de bevordering van de prijsstabiliteit. Dit is van belang o.m. gezien onze verslechterde concurrentiepositie en de situatie van de vergeten groepen. In E.E.G.-verband zullen door de voorgenomen maatregelen in de agrarische sector prijsstijgingen plaatsvinden, die ons prijspeil uiteraard zullen beïnvloeden. Daarnaast zal ook de arbeidskostenontwikkeling van invloed zijn. In de komende periode zal het gewijzigd systeem van *loonvorming*, waarbij het georganiseerde bedrijfsleven een grotere verantwoordelijkheid krijgt — een ontwikkeling, die op 'zich gezond is — moeten bewijzen de loonontwikkeling in het goede spoor te kunnen houden. Het resultaat hiervan is, juist ook gezien de daling van de winstmarges, van grote betekenis voor de mogelijkheden tot handhaving van de prijsstabiliteit. Op wat langere termijn gezien zal door de afzwakking van de hoogconjunctuur het prijsbeleid wat gemakkelijker worden.

Wat het *regionale industrialisatiebeleid* betreft moet het streven er op gericht blijven de omstandigheden voor industrievestiging zo gunstig mogelijk te maken. Het huidige kernenbeleid moet dus worden gehandhaafd, ondanks het feit, dat er in de afgelopen jaren uitstekende resultaten zijn bereikt (zichtbaar bijv. in de grote daling van de vertrekoverschotten uit de expulsiegebieden in het Noorden). Nog steeds gaat nl. de uittocht van arbeidskrachten uit de landbouw voort. Een nauwe coördinatie tussen het landbouwbeleid op dit punt en het regionale industrialisatiebeleid is dus vereist. De omstandigheden voor industrievestiging in het Noorden zijn ook verbeterd door de

aardgasvondsten. Hierdoor is het mogelijk geworden dat bepaalde chemische industrieën zich daar gaan vestigen. De aanleg van een diepzeehaven, het zgn. Eemshavenproject, moet, ook wanneer men andere industrieën wil aantrekken, sterk in overweging worden genomen.

In de laatste begroting van Economische Zaken is voor het eerst uitvoerig aandacht geschonken aan de economische positie van de *consument*. De consument komt hoe langer

hoe meer in de situatie, dat prijs en kwaliteit van de goederen voor hem niet meer te beoordelen zijn. Voegt men daarbij het gevaar van notoir misleidende reclame dan is het duidelijk, dat de positie van de consument bescherming vraagt. Door de overheid dient aan dit vraagstuk steeds meer aandacht te worden besteed. Natuurlijk ligt hier ook een werkterrein voor die organen die zich met de voorlichting van de consument bezighouden, o.a. door middel van vergelijkende warenonderzoeken. Voor deze onderzoeken wordt in toenemende mate overheids-subsidie ontvangen. De bescherming van de positie van de consument moet zowel d.m.v. aanvullende wettelijke voorzieningen als door toenemende subsidiëring van vergelijkende warenonderzoeken met kracht worden voortgezet.

Tenslotte nog een enkele opmerking over het *algemeen financieel beleid* van de centrale overheid. Het streven naar verlaging van de belastingdruk was bewust ingebouwd in de begrotingspolitiek van het Kabinet de Quay. Zoals bekend is die verlaging nauwelijks bereikt, ondanks de belastingverlagingen, die hebben plaatsgevonden. De hoogconjunctuur en de verzwaring der defensielasten waren tegenwerkende factoren. Ook hier rijst de vraag of dit algemeen financieel beleid moet worden voortgezet. Die vraag moet naar mijn mening bevestigend worden beantwoord. Met name voor de lagere en middelgrote inkomens moet naar verlaging van de belastingdruk worden gestreefd. Daarnaast doen bepaalde ontwikkelingen van de uitgaven der overheid, die eveneens kunnen bijdragen tot de vergroting van de groeikracht van ons economisch leven, ook een „beroep” op de stijgende belastingopbrengsten ten gevolge van de groei van het nationaal inkomen.

In de toekomst moet het beleid worden voortgezet, waarbij men, uitgaande van de trendmatige groei van het nationaal inkomen en van de daardoor ontstane vermeerdering der belastingopbrengsten, de ruimte bepaalt, die er zal ontstaan voor uitgavenverhoging en/of belastingverlaging. Bij de afweging van prioriteiten die nodig zal zijn voor de verdeling van die ruimte nemen bepaalde overheidsuitgaven een sterke positie in. Met name is dat het geval met de verhoging van de uitgaven ten behoeve van ontwikkelingslanden, onderwijs, landbouw, verkeer en waterstaat en defensie.

Wanneer we rekening houden met een sterker afzwakende conjunctuur zal men de fiscale investeringsfaciliteiten moeten verruimen. Los daarvan verdient overweging een suggestie van de zijde van de Herstelbank om een researchaftrekregeling te ontwerpen voor het collectief speur- en ontwikkelingswerk door kleine en middelgrote bedrijven. Dit zou kunnen bijdragen tot een vergroting van onze concurrentiekracht en als zodanig verdient het alleszins overweging in het kader van de economische politiek in de naaste toekomst.

Rijswijk,

Drs. D. F. VAN DER MEI.

Uit de gezichtshoek

van de

Katholieke

Volkspartij

Economische problemen van de nieuwe regering

Hoewel ik mij bij de hierna volgende beschouwing over de economische problemen van de nieuwe regering een eigen accentuering en interpretatie veroorloof, moet deze bijdrage worden gezien tegen de achtergrond van het werkprogramma 1963 van de K.V.P. — „de wereld van morgen” — en het algemeen staatkundig programma van deze partij.

Voorop zij gesteld dat een verantwoorde visie op het economisch beleid van de nieuwe regering alleen te geven is, indien naast de economische problematiek tevens aandacht wordt besteed aan de sociale, monetaire en fiscale politiek, niet alleen in nationaal, maar gezien het open karakter van onze volkshuishouding, ook in internationaal verband. Hierdoor zou echter dit artikel de opzet van een dissertatie krijgen, hetgeen noch aan de bedoeling van de schrijver, noch aan die van de redactie appelleert. Het komt mij dan ook gewenst voor deze beschouwing te beperken tot de algemene doelstellingen van de economische politiek en deze te bezien tegen de achtergrond van de structurele kenmerken van de Nederlandse economie. In dit verband dient met name te worden gewezen op onze natuurlijke schaarste aan grondstoffen en derhalve onze afhankelijkheid van het buitenland. Hieruit vloeit onmiddellijk voort de noodzaak van een zo groot mogelijke export, welke, mede op grond van onze sterke bevolkingsaanwas, een krachtig industrialisatiebeleid vereist.

In ons land bestaat, afgezien van de rangorde, een vrij grote mate van eenstemmigheid ten aanzien van de concrete doeleinden van de te voeren algemene economische politiek. Hierbij wil ik noemen een zeer hoge graad van werkgelegenheid, structurele groei, sociaal-rechtvaardige inkomensverdeling en een evenwichtige handels- en betalingsbalans. Er bestaat echter belangrijk minder overeenstemming, wanneer het gaat om een nadere uitwerking van deze doeleinden en over de keuze van de hiervoor te bezigen middelen. Als moeilijkheid komt hier nog bij dat de genoemde doeleinden geen onafhankelijke grootheden zijn. Zo kan in een klein land als het onze volledige werkgelegenheid en structurele economische groei alléén worden gerealiseerd, indien ons land intensief deelneemt aan het internationale goederen- en dienstenverkeer.

Volledige werkgelegenheid kan echter anderszins een druk uitoefenen op het loon- en prijspeil en daardoor de internationale concurrentiepositie van ons land verzwakken. Uit dit voorbeeld blijkt, dat het volledig realiseren van één der doelstellingen een ongunstige invloed kan hebben op de andere desiderata. Het economisch mogelijke loopt dus lang niet altijd parallel met het politiek wenselijke. De vraag kan nu worden gesteld, in hoeverre de huidige regering er in is geslaagd de economische doeleinden te verwezenlijken en wat, eventueel in het licht van gewijzigde omstandigheden, de nieuwe regering te doen staat.

Werkgelegenheid.

In de eerste jaren na de oorlog heeft men gemeend, dat Nederland met een structureel werkloosheidsprobleem zou hebben te kampen. Na 1952 is echter de werkgelegenheid geen structuurprobleem meer geweest. Ik meen te mogen stellen, dat dit ook zo zal blijven. De schommelingen in de werkgelegenheid en de betalingsbalans komen dus in een conjunctureel licht te staan. Dit zal de nieuwe regering goed voor ogen dienen te houden. Het belang van een slagvaardige nationale, maar vooral ook internationale conjunctuurpolitiek (E.E.G.) wordt hierdoor nog eens onderstreept.

Onder invloed van de gunstige conjunctuur hebben de jaren 1960, 1961 en 1962 een grote spanning op de arbeidsmarkt te zien gegeven. Het gemiddelde van de geregistreerde arbeidsreserve in 1962 bedroeg 35.000 personen, terwijl de geregistreerde aanvragen van werkgevers gemiddeld 120.000 beliepen. Hoewel eind 1962 deze spanning iets afnam, is op dit moment van een werkelijke ontspanning nog geen sprake. Deze overspannen arbeidssituatie is verontrustend. Immers, de spanningen op de arbeidsmarkt hebben reeds geleid tot een stijging van de arbeidskosten, welke stijging belangrijk groter is dan die in de ons omringende landen. Hierdoor wordt de concurrentiepositie van ons land verzwakt. Bovendien heeft deze stijging de winstmarges doen dalen hetgeen vertragend werkt op de investeringen en op langere termijn gezien ook op de werkgelegenheid.

Wat de toekomst betreft dient rekening te worden gehouden met een afnemende spanning op de arbeidsmarkt, enerzijds als gevolg van het afnemen van de vraag in verband met de conjunctuur en anderzijds door een toeneming van het arbeidsaanbod als gevolg van de na-oorlogse geboortegolf. Hoewel een geringe stijging van de werkloosheid allerminst reden tot bezorgdheid mag zijn, dient de nieuwe regering de conjuncturele situatie scherp in het oog te houden. Na de zeer gunstige jaren 1959 en 1960 is de economische expansie in ons land belangrijk vertraagd, hetgeen o.a. tot uiting komt in het verloop van de algemene produktie-index van de industrie. Na de forse stijgingen, welke de jaren 1959 en 1960 te zien gaven (resp. 10 pCt. en 13 pCt.), bedroeg de stijging in 1961 en 1962 slechts resp. 1 pCt. en 4 pCt. Weliswaar blijft de economische bedrijvigheid zich op een hoog peil ontwikkelen zonder dat daarbij ernstige overbestedingsverschijnselen optreden, maar niets kan met zekerheid worden gezegd over de richting, welke de huidige plateau-conjunctuur in de komende jaren zal nemen.

Afhankelijk hiervan dient de nieuwe regering haar beleid ten aanzien van de werkgelegenheid te bepalen. Bij voortzetting van de hoogconjunctuur is het van fundamenteel belang te voorkomen, dat de arbeidschaarste „bottle-neck” wordt voor onze economische expansie. Als maatregelen denk ik hierbij aan het aantrekken van buitenlandse werknemers, het saneren van de landbouw en het daardoor vrijkomen van arbeiders, het afremmen van de emigratie en het stimuleren van arbeidsbesparende investeringen. Zou daarentegen een kentering intreden, dan dient bijtijds een anti-cyclisch beleid in werking te worden gesteld, waarbij in eerste instantie kan worden gedacht aan overheids(aan)bestedingen en belastingverlaging. Het spreekt vanzelf, dat in beide gevallen intensief overleg met de E.E.G.-partners dient plaats te vinden.

Economische groei.

Een evenwichtige economische groei is voor ons land met zijn snel groeiende bevolking een centrale doelstelling van economische politiek. Immers, economische groei veroorzaakt een stijging van het nationaal produkt en schept daardoor de mogelijkheid tot grotere welvaart en betere inkomensverdeling. Een snelle expansie van onze economie is vooral ook noodzakelijk nu Nederland steeds meer wordt opgenomen in de Europese Economische Gemeenschap en dus op één vrije markt met zijn produkten zal moeten concurreren tegen die van de traditionele industrielanden W.-Duitsland en Frankrijk. Wil Nederland binnen deze Gemeenschappelijke Markt een belangrijke positie overerven dan zal een krachtig industrieel apparaat ter beschikking dienen te staan. Grote investeringen zullen hier nog voor nodig zijn. De nieuwe regering dient met deze noodzaak voor ogen vooral aandacht te besteden aan het scheppen van een industrieel klimaat in ons land, waarbij ik vooral denk aan fiscale maatregelen (investeringsfaciliteiten), industrieel bouwbeleid e.d.

Voor de industriële bouwcapaciteit is bepaaldelijk te gering. Tal van voorbeelden zijn bekend dat de uitbreiding of vestiging van bedrijven geen doorgang vindt, of in het buitenland wordt geëntameerd, omdat in ons land met een wachtperiode van 2 jaar of langer rekening dient te worden gehouden. Natuurlijk moet aan de woningbouw een zeer hoge prioriteit worden toegekend, maar er is sprake van een onverantwoord beleid, wanneer deze lange wachtperiode blijft gehandhaafd, indien bij industriële

uitbouw of nieuwbouw géén beroep wordt gedaan op Nederlandse bouwcapaciteit (bijv. door opdrachten aan buitenlandse aannemers of door geprefabriceerde bouw).

Naast een interne noodzaak heeft economische groei ook een belangrijk *internationaal* aspect, nl. in verband met de krachtsinspanning van het vrije Westen tegenover de politieke en economische uitdaging van het Sowjet-blok. Wil het vrije Westen zijn onafhankelijke positie behouden dan zal vooral grote aandacht besteed dienen te worden aan de hulp voor de ontwikkelingsgebieden. Het betreft hier een probleem van politieke, economische en morele orde, waaraan de nieuwe regering een hoge prioriteit dient toe te kennen.

Wanneer de ontwikkeling in Nederland over een periode van 10 jaar wordt overzien (1953-1963) is er bepaald reden tot tevredenheid. Het nationaal produkt is gegroeid met ca. 5 pCt. per jaar, uitgedrukt per hoofd van de bevolking met ruim 3,6 pCt. In de meest recente jaren geeft de groei van het nationaal produkt in ons land het volgende beeld: 1959 ruim 5 pCt., 1960 ruim 8 pCt., 1961 ca. 3 pCt. en 1962 ongeveer 2,5 pCt. De relatief grote stijgingen in 1959 en 1960 bleken de ruimte in het produktie-apparaat vrijwel tot een minimum te hebben gereduceerd, hetgeen tezamen met de arbeidstijdverkorting de geringe stijging in 1961 en 1962 verklaart. Hoewel ook in deze beide jaren de bedrijvigheid zich op een hoog niveau is blijven ontwikkelen, komt het mij voor, dat deze teruggang van het groeipercentage de grootste aandacht verdient.

Het algemeen economisch beleid van de nieuwe regering zal zich dan ook moeten kenmerken door een verdere stimulering van de koopkrachtige vraag, zowel in binnen- als buitenland (export van goederen en diensten), hoge investeringen en zo mogelijk nog hogere besparingen. Daarnaast zal het arbeidsaanbod moeten worden bevorderd, zowel kwantitatief als kwalitatief en dient het industriële bouwbeleid te worden herzien.

Ter beoordeling van de economische groei in Nederland is het tevens van belang deze te vergelijken met die in de andere E.E.G.-landen. Als basis hiervoor moge de volgende tabel dienen:

Groei van het bruto nationaal produkt in pCt.

	1955-1960	1960-1965	1965-1970
W.-Duitsland	35	24	22
België	13	20	21
Frankrijk	23	29	26
Italië	33	33	32
Nederland	23	23	27
E.E.G.	28	27	25

Bron: De vooruitzichten van de economische ontwikkeling der E.E.G., Brussel, juni 1962.

Uit de samenvoeging van de nationale economische ramingen volgt voor de E.E.G. een gemiddeld jaarlijks groeipercentage van 4,8 in de jaren tussen 1960 en 1970. De verwachting lijkt derhalve gewettigd dat de gezamenlijke E.E.G. de „50 pCt. growth-target” van de O.E.S.O. zal weten te realiseren. Het in praktijk brengen van deze scherpe doelstelling moet als een van de belangrijkste taakstellingen van de nieuwe regering worden beschouwd.

De bestedingen.

In de voorgaande paragraaf is uitvoerig gesproken over de hoogte van het nationaal produkt, de hoogte dus van de inkomens, die aan de produktiefactoren toevallen. Thans

zal nader worden ingegaan op de besteding van deze inkomens voor consumptie en besparingen.

Evenals in 1961 is ook gedurende 1962 het volume van de *particuliere consumptie* met 4,5 pCt. gestegen, de overheidsconsumptie steeg in 1961 met 3 en in 1962 met 4 pCt. Weliswaar steeg de particuliere consumptie in 1962 vooral onder invloed van de loonsverhogingen met 7 pCt., doch de prijsstijging van 2,5 pCt. vormde hier een belangrijke rem op de volume-expansie. Voor 1963 wordt opnieuw een volumetoeneming van de consumptie verwacht van 4 pCt., doch gezien de strenge winter zou dit percentage wel eens hoger kunnen blijken te liggen.

Mede onder invloed van de toegenomen consumptie zijn de *besparingen* teruggelopen. Uitgedrukt in procenten van het nationaal inkomen bedroegen de overheids- en particuliere besparingen tezamen in 1960 22,4, in 1961 21, in 1962 19,6, terwijl voor 1963 ongeveer 20 wordt verwacht. Deze ontwikkeling is onmiskenbaar een gevolg van de belangrijke stijging van de looninkomens (marginale consumptiequote ca. 0,85) en het afnemen van de overige inkomens (marginale consumptiequote slechts 0,30).

Onder deze omstandigheden zijn ook de *investeringen* belangrijk afgeremd. Volgens het Planbureau zal in 1963 en 1964 met een zeer gering accres van de investeringen rekening dienen te worden gehouden. Afgezien van mogelijk teruglopende besparingen is deze raming vooral ook gebaseerd op het feit, dat door de sterke stijging van de arbeidskosten enerzijds en het prijsstabilisatiebeleid anderzijds een druk ontstaat op de winstmarges, welke laatste in een vrije economie investeringen moeten aantrekken.

De vraag kan nu worden gesteld, of dit gelijkblijvende niveau van investeringen, van rond f. 3 mrd. per jaar, wel voldoende is voor een bevredigende economische expansie. Bij de beoordeling van deze vraag dient men uit te gaan van de noodzaak dat, op langere termijn bezien, de toeneming van de investeringen in de pas blijft lopen met de stijging van het nationaal inkomen. Deze stelling zal de nieuwe regering als leidraad voor het te voeren beleid dienen te hanteren. Daarnaast is het van belang dat ook de richting van de investeringen bij het beleid wordt betrokken. Zo hebben de afgelopen jaren een sterke ontwikkeling te zien gegeven van de *diepte-investeringen*, welke zijn oorzaak vindt enerzijds in de technische vooruitgang en anderzijds in de schaarste op de arbeidsmarkt en de stijging van de arbeidskosten. Voor een evenwichtige opbouw van het industrieel apparaat in ons land mogen echter de *breedte-investeringen* niet worden vergeten. Zij bevorderen de kwantitatieve en de kwalitatieve samenstelling van ons voortbrengingspakket, omdat breedte-investeringen de grondslag leggen voor een verdere ontplooiing in verticaal verband.

Bovendien zal de *regionale industrialisatie* de aandacht dienen te hebben van de nieuwe regering. Het ruimtelijk beleid van het Kabinet-de Quay heeft grote verdiensten gehad. Zowel de verbetering van het vestigingsklimaat in de ontwikkelings- en probleemgebieden, alsook de betere spreiding van de industrie over het land hebben ertoe bijgedragen, dat de situatie in de „provincie” sterk is verbeterd. De decentralisatie heeft gunstig gewerkt. Zij heeft er mede toe bijgedragen, dat relatief veel buitenlandse vestigingen in Nederland hebben plaatsgevonden. Zo hebben zich na de oorlog 300 dochtermaatschappijen van buitenlandse bedrijven in Nederland gevestigd (waarvan ca. 45 pCt. Amerikaanse) en er zijn zeker 220 deelnemingen

geregistreerd (waarvan ca. 37 pCt. Amerikaanse). De nieuwe regering dient dit beleid krachtig voort te zetten. Zij dient daarbij vooral ook aandacht te besteden aan secundaire maatregelen zoals infrastructuur, recreatie e.d.

Tot op heden heeft de *financiering* van de industriële investeringen geen bijzondere moeilijkheden opgeleverd. Dank zij relatief beperkte winstuitkeringen kon voldoende voor interne financiering worden achtergehouden. Van socialistische zijde wordt dit vaak bestreden met het argument, dat deze politiek een kunstmatige prijsstijging veroorzaakt. Men vergeet hierbij echter, dat dank zij een in ons land gunstige gemiddelde verhouding tussen uitgekeerde en ingehouden winst (50/50) geen noemenswaardige verstoring is opgetreden in de verhouding eigen en vreemd vermogen. Ook de fiscale faciliteiten inzake vervroegde afschrijving en investeringsaftrek hebben hier hun werk — structureel — verricht. De overheid behoefde dan ook slechts in uitzonderingsgevallen „bij te springen”, zoals bij Breedband (deelname aandelenkapitaal), Soda - Delfzijl (garanties voor rente en aflossing) en K.L.M. (garanties).

Een moeilijk probleem blijft de fiscale lasten bij *fusies* van N.V.'s. Helaas kan in het kader van dit artikel op deze problematiek niet worden ingegaan, hetgeen niet wil zeggen, dat de nieuwe regering zich hierop niet zal dienen te bezinnen. Fusies, zowel in nationaal verband als over de grenzen heen, zijn, mede als gevolg van de E.E.G., te verwachten en dienen te worden bevorderd. Tenslotte dient de nieuwe regering bij het te voeren industrialisatiebeleid te bedenken, dat het opvoeren van de investeringen, in verband met het betalingsbalansevenwicht, alléén mogelijk is indien ook de besparingen dienovereenkomstig toenemen. Stimulering van de besparingen acht ik, ook uit hoofde van het bezitsvormingsbeleid, van groot belang.

Loon- en prijspolitiek.

Zoals reeds in een van de voorgaande paragrafen werd vermeld heeft de spanning op de arbeidsmarkt een sterke stijging van de binnenlandse arbeidskosten veroorzaakt. Onder deze omstandigheden stond het prijspeil onder een aanhoudende opwaartse druk. In 1962 beliep de loonstijging 8 pCt. en overtrof daarmee verre het accres van de arbeidsproductiviteit, dat slechts 2 pCt. bedroeg. De arbeidskosten liepen dus met 6 pCt. op tegen 4 pCt. in het buitenland. Ook voor 1963 is de prognose van het Planbureau verontrustend. Tegenover een te verwachten loonstijging van 7,5 pCt. staat slechts een toeneming van de arbeidsproductiviteit van 2,5 pCt., waardoor opnieuw de arbeidskosten met 5 pCt. toenemen, tegen 3,5 pCt. in het buitenland. Hier komt nog bij, dat de ervaring heeft geleerd, dat de gerealiseerde loonsverhogingen in de afgelopen jaren steeds de ramingen van het Planbureau hebben overtroffen, zodat de hier genoemde cijfers nog ongunstiger kunnen komen te liggen.

Deze voortdurende verslechtering van de *concurrentiepositie* van ons land kan niet ongestraft doorgaan. Wil het grondstofarme Nederland erin slagen een groter aandeel in het wereldhandelsverkeer te veroveren, dan dient men zich goed te realiseren, dat een relatief laag peil der exportprijzen hiertoe een belangrijk vereiste is. Ook de nieuwe regering heeft derhalve een belangrijke taak op het gebied van lonen en prijzen, al wil ik hieraan direct toevoegen dat het bedrijfsleven meer dan voorheen medeverantwoordelijkheid zal dienen te dragen voor het te voeren beleid.

De vorm, waarin het loon- en prijsbeleid recentelijk is

gegoten acht ik dan ook aanvaardbaar. Dit systeem biedt de gelegenheid op soepele wijze en met een zo goed mogelijke „timing” de ontwikkeling van lonen en prijzen af te stemmen op de economische mogelijkheden. Doordat in de halfjaarlijkse S.-E.R.-rapporten binnen de economische mogelijkheden wordt aangegeven, welke speelruimte er is ten aanzien van het loon- en prijsniveau, heeft zowel de regering een leidraad voor het te voeren beleid, als het bedrijfsleven een mogelijkheid tot differentiatie. Wat de *loonpolitiek* betreft lijkt het mij alleszins gerechtvaardigd, dat de nieuwe regering de door het bedrijfsleven gevraagde verantwoordelijkheid ook inderdaad verschafft, temeer, waar zij voldoende waarborgen heeft om in te grijpen, indien de ontwikkeling uit de hand dreigt te lopen. Deze verantwoordelijkheid kan het bedrijfsleven echter alléén waar maken, indien de materiële aspecten van de loonvorming daartoe de gelegenheid bieden. Dit zal vanzelfsprekend afhangen van de marges welke in het S.-E.R.-rapport voor de loonvorming worden gegeven. Zo is voor het jaar 1963 een verbetering van de collectieve contracten van gemiddeld 2,7 pCt. aanvaardbaar gevonden en is derhalve de mogelijkheid tot differentiatie zeer gering. Wellicht biedt echter een volgende periode het bedrijfsleven meer kansen zijn medeverantwoordelijkheid ook daadwerkelijk te beleiden. De opzet van dit nieuwe systeem biedt hiertoe in ieder geval een ruime mogelijkheid.

De zorg voor de *prijsontwikkeling* zal ook onder de nieuwe regering in de eerste plaats bij de overheid berusten. Zij dient hierbij echter de consequenties van het nieuwe loonpolitieke systeem te betrekken. Dit brengt nl. mede, dat de stringente koppeling tussen loon- en prijspolitiek, welke in het verleden werd gevonden in het zgn. produktiviteitscriterium, niet langer kan worden gehandhaafd. Nu naast de arbeidsproductiviteit ook andere factoren een rol spelen bij de vernieuwing van collectieve arbeids-overeenkomsten, zullen in bepaalde gevallen prijsverhogingen onvermijdelijk zijn. Met volledige erkenning van de wenselijkheid van een algemene prijsstabiliteit, ben ik voorstander van het wegnemen van te veel kunstmatigheden in de prijsvorming. Natuurlijk moet de regering blijven waken voor het inflatiegevaar, maar zij mag daarbij niet uit het oog verliezen, dat een prijsverstarring de winstmarges aantast, de investeringen afremt en zodoende de economische groei op langere termijn vertraagt.

Verdeling van het nationaal inkomen.

Mede onder invloed van de gunstige conjunctuur in de jaren vijftig is een belangrijke verbetering tot stand gekomen in de verdeling van ons nationaal inkomen. In vergelijking met 1948 lag de loonsom per werknemer in 1962 ruim tweemaal hoger, terwijl het reëel nationaal inkomen per hoofd van de bevolking in dezelfde periode met 60 pCt. is gestegen. Deze toeneming van de welvaart is duidelijk gepaard gegaan met een meer gelijkmatige inkomensverdeling. De nevenstaande tabel geeft een beeld van de stijgende waardering van de factor arbeid.

Vooraf het jaar 1962 en de prognose voor 1963 geeft een zeer hoog cijfer te zien, hetgeen een duidelijke weerspiegeling is van het aandeel van de factor arbeid in de gestegen welvaart. Niettegenstaande deze, in zich rechtvaardige, ontwikkeling, heeft de nieuwe regering op het terrein van de inkomensverdeling nog een belangrijke taak. In het bijzonder dient hierbij te worden gedacht aan de positie van de minst draagkrachtigen en aan de zgn. vergeten groepen. Vooral deze groepen zullen meer dan voor-

Werknemersaandeel in het nationaal inkomen in pCt.

1953	68,2	1959	68,1
1954	67,7	1960	68,3
1955	66,0	1961	70,4
1956	67,5	1962	72,9
1957	68,8	1963	73,6
1958	70,0		

heen deelgenoot dienen te worden in de gestegen welvaart. Het optrekken van de lonen der laagstbetaalden en het waarde- of zelfs welvaartsvast maken van de pensioenen, zoals dit thans voor de ambtenaren is voorgesteld, zijn maatregelen welke aan zeer grote groepen van onze bevolking ten goede komen.

Voorts zal de nieuwe regering een dusdanig beleid dienen te voeren, dat de mogelijkheden tot persoonlijke *bezitsvorming* in brede lagen van ons volk worden vergroot. Ik denk hierbij bijv. aan fiscale tegemoetkomingen ter bevordering van het sparen. Ook het bedrijfsleven zal op het terrein van de bezitsvorming niet achter kunnen blijven, gedeeltelijk uit rechtvaardigheidsoverwegingen, doch vooral ook uit eigenbelang. Naast het tot stand brengen van op duurzaam bezit gerichte gepremieerde spaarregelingen en winstdelingsregelingen zal vooral ook aandacht besteed dienen te worden aan de mogelijkheid de werknemers deel te laten nemen in de investeringen, bijv. door winstdeling gedeeltelijk in de vorm van werknemers aandelen ter beschikking te stellen. In deze sector der secundaire inkomensvorming behoort de taak van de overheid echter meer stimulerend dan dirigistisch te zijn.

Handels- en betalingsbalans.

Eén van de hoekstenen van de Nederlandse economie is ongetwijfeld de ontwikkeling van het handels- en betalingsverkeer met het buitenland. Indien hier geen evenwicht kan worden bereikt, en hier zag het de eerste jaren na de oorlog naar uit, zal dit belangrijke repercussies hebben op de economische groei en dus op de welvaart. Na 1952 is de betalingsbalans geen structuurprobleem meer geweest en men kan stellen, dat de bewegingen in het betalingsbalanssaldo thans van conjuncturele aard zijn en dit ook zullen blijven. Dit zal de nieuwe regering goed voor ogen dienen te staan. Het belang van een slagvaardige conjunctuurpolitiek wordt hierdoor nog eens extra onderstreept.

De scherpe verslechtering van het betalingsbalanssaldo in 1961 kon gedurende het afgelopen jaar in belangrijke mate worden gecorrigeerd. Tegenover een afnemning van de goud- en deviezenreserves met f. 810 mln. in 1961 (excl. het boekverlies ten gevolge van de revaluatie), stond in 1962 een toeneming met f. 130 mln., terwijl voor 1963 een toeneming met f. 180 mln. wordt verwacht. Hierdoor komen deze reserves in 1962 op f. 6 mrd. en in 1963 op f. 6,2 mrd., ofwel op 3,7 en 3,6 maanden invoer. Hoewel aan deze cijfers niet al te veel gewicht mag worden toegekend, omdat hierin de potentiële trekkingsrechten op het I.M.F. niet zijn verwerkt, kan men zich toch de vraag stellen, of deze liquiditeitsreserves wel voldoende zijn. In de economische literatuur wordt nl. algemeen als minimaal dekkingspercentage uitgegaan voor 5 à 6 maanden invoer. Ten einde deze grens te bereiken is een voortdurende verbetering van het saldo op de lopende rekening geboden. Het overschot van 1961 ad f. 520 mln. bleek in 1962 echter te zijn gedaald tot f. 500 mln. Voor 1963 verwacht het Planbureau een overschot van f. 700 mln., maar of dit saldo gezien de strenge winter bereikt kan worden, staat nog te bezien. Een van de belangrijkste taken van de

nieuwe regering zal dan ook dienen te bestaan in de verdere stimulering van de export. In dit verband is het verheugend te kunnen constateren dat, niettegenstaande de verzwakte concurrentiepositie van ons land, in het jaar 1962 een groter accres van de uitvoer kon worden bereikt dan in 1961.

De volgende tabel geeft hiervan een beeld:

jaar	invoer	uitvoer	invoer- saldo	uitvoer in pCt. v. d. invoer
	in f. mln.			
1960	17.217	15.305	1.912	89
1961	18.652	15.712	2.940	84
1962	19.358	16.596	2.762	86

Hopelijk zal de industriële ontwikkeling als gevolg van de grote aardgasvondsten in Groningen, alsmede de export van dit gas, ermede toe bijdragen dat de handelsbalans onder de nieuwe regering een belangrijke wending ten goede zal nemen.

Conjunctuurpolitiek.

In de voorgaande paragrafen is er reeds op gewezen, dat de verminderde overspanning van onze economie geleid heeft tot een zgn. plateau-conjunctuur. Weliswaar voltrekt de bedrijvigheid zich nog steeds op een hoog niveau, maar de groei is belangrijk teruggelopen. Onder deze omstandigheden zal de nieuwe regering haar conjunctuurbeleid afhankelijk moeten maken van de feitelijke binnenlandse en buitenlandse ontwikkelingen. Hierbij dient overigens te worden opgemerkt, dat het voor een open economie als de Nederlandse, mede gezien onze verplichtingen ten aanzien van een vrij internationaal handels- en betalingsverkeer en voorts gegeven onze verbintenissen de wisselkoersen niet als instrument van conjunctuurpolitiek te hanteren, onmogelijk is een autonome conjunctuurpolitiek te voeren, die geheel gericht zou zijn op het handhaven van het interne evenwicht. Onder bepaalde omstandigheden kan aan een zekere aanpassing van onze economie aan de buitenlandse ontwikkelingen niet worden ontkomen. Zoals de situatie zich op dit moment aftekent — aanhoudende spanningen op de arbeidsmarkt en voortdurende opwaartse druk op de prijzen — dient het zwaartepunt van het beleid in ieder geval te liggen bij het voorkomen van verstoringen vanuit de binnenlandse economie.

De Europese integratie.

Het streven naar een economisch en politiek verenigd Europa is een van de doelstellingen van de Nederlandse politiek waarover vrijwel alle partijen, de communisten uitgezonderd, het eens zijn. Vooral voor een klein land als het onze is het tot stand brengen van een grote economische en politieke eenheid in Europa gezien het huidige tijdsbeeld een eerste vereiste. Het Europa van de Zes, hoe belangrijk op zich zelf ook, is derhalve geen doel doch slechts middel op de weg naar de Verenigde Staten van Europa in breed verband. De nieuwe regering zal dit einddoel steeds voor ogen dienen te houden. Hierop dient haar beleid te worden afgestemd. Tevens dient te worden bedacht, dat alléén een bovennationale samenwerking de mogelijkheid biedt om te geraken tot een wèzenlijke eenheid zowel op politiek, als op economisch, sociaal en cultureel terrein. Een dusdanig geconcipeerd Europa, zal niet alleen een belangrijke bijdrage kunnen leveren tot een verhoging van de welstand der betrokken volkeren, maar zal ook een gezonde ontwikkeling van de internationale verhoudingen krachtig bevorderen.

Een nauwe samenwerking met de Verenigde Staten, een „Atlantisch partnership” zoals President Kennedy het heeft uitgedrukt, dient hierbij als uitgangspunt te worden aangevaard. De gedachte Europa een soort derde machtspositie te laten innemen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie moet als politiek en economisch gevaarlijk worden afgewezen. De nieuwe regering zal derhalve de relatie Europa — Verenigde Staten krachtig dienen te bevorderen en krijgt daartoe concreet de mogelijkheid via de onderhandelingen over de „Trade Expansion Act”. Ik wil er echter duidelijk op wijzen, dat de besprekingen, die in het kader van deze „Trade Expansion Act” zullen worden gevoerd, zich niet mogen beperken tot tariefbesprekingen alléén. De ervaring, de laatste jaren opgedaan, in het bijzonder met de onderhandelingen over de Europese Vrijhandelszone, heeft geleerd, dat zuiver handelspolitieke besprekingen over tarieven en contingenteringen geen enkele zin hebben, indien deze niet gepaard gaan met partijen bindende regels van algemeen economische aard. Gemeenschappelijke spelregels zullen in het Atlantisch verkeer moeten worden overeengekomen. Ik denk daarbij bijv. aan het verbod van subsidies, anti-dumpingregelingen en een gelijkgericht kartelbeleid. Daarnaast zal ook onderwerp van bespreking moeten uitmaken de zowel in de Verenigde Staten, als in Europa voorkomende para-tarifaire maatregelen, die op menig terrein (gezondheidsdienst, douaneclassificaties, onderzoekingen over bepaalde invoerpraktijken enz.) bestaan. Europa zal alleen een liberaal economisch beleid kunnen voeren, indien aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Het is belangrijk, dat aan dit punt grote aandacht wordt geschonken.

De komende jaren zal de E.E.G. tevens meer aandacht moeten schenken aan de hulpverlening aan landen in ontwikkeling. Naast de versteviging van de associatie met de Afrikaanse landen zal ook een algemeen ontwikkelingsbeleid moeten worden gevoerd, ten einde daardoor vrede, welzijn en geluk van alle volkeren te bereiken.

Gezien de snelle interne ontwikkeling van de E.E.G. — naar het zich laat aanzien zal de douane-unie op 1 januari 1967 een feit zijn — lijkt het mij van groot belang, dat de *institutionele opzet* van de Gemeenschap wordt aangepast. Ik denk hierbij vooral aan een samensmelting van de executieven der E.G.K.S., Euratom en E.E.G., een versterking van het communautair karakter van de Gemeenschap door verruiming van de bevoegdheden der Europese Commissie en aan een bevordering van de parlementaire controle door uitbreiding van de bevoegdheden van het Europees Parlement. Dit laatste behoort bovendien te worden samengesteld op basis van directe verkiezingen. De nieuwe regering dient deze punten centraal te stellen bij haar Europese politiek. Immers, het scheppen van liberalisaties zonder een krachtig communautair beleid (ik denk hier bijv. aan het conjunctuur- en monetair beleid), kan tot spanningen aanleiding geven, welke het bereikte resultaat zouden kunnen ondermijnen.

Wij bevinden ons thans in de periode, welke nog steeds onder invloed staat van de afgebroken onderhandelingen met het Verenigd Koninkrijk over de toetreding tot de E.E.G. De nieuwe regering zal initiatieven dienen te ontwikkelen ten einde de vertrouwenscrisis binnen de E.E.G. te doorbreken en op deze wijze de weg te openen voor een uitbouw en versterking van de bestaande Europese Gemeenschappen.

's-Gravenhage.

Mr. P. A. BLAISSE.

Uit de gezichtshoek
van de
Pacifistisch Socialistische
Partij

Socialistische
en socialiserende
economische politiek

Non-conformist.

De redactie, die een bijdrage vroeg over het economisch beleid in de naaste toekomst, geschreven vanuit de gezichtshoek van de Pacifistisch-Socialistische Partij, moet er zich wel van bewust geweest zijn, — en hetzelfde geldt voor hem, die zich ertoe gezet heeft om deze bijdrage te lezen —, dat daarbij iets anders te voorschijn zou komen dan in dit blad, en ook in de economische rubrieken van andere persorganen in ons land, gebruikelijk is. Socialisten — in de radicale zin van de P.S.P. dan — veroordelen ons huidig bestel *in de wortel*. Hun begrippenapparaat en hun problematiek zijn daarop afgestemd. Natuurlijk, zij weten te leven onder een kapitalistisch regime; dit vormt ook voor hen het economisch werkterrein, inclusief al de daar geldende economische „wetten”, uiteengezet in de vigerende enorme economische literatuur. Maar zij willen dit regime — meer of minder geleidelijk, dat hangt van onze medeburgers af en van de omstandigheden — vervangen door een op essentiële punten anders gestructureerd geheel. Hun interesseert de huidige economische situatie slechts als startpunt. Zij willen dynamisch zijn in het fundamentele. Hun visie op het in de komende periode te voeren economisch beleid is dus structureel exogeen.

Genuanceerde steun.

Dit wil niet zeggen, dat wij ongenueanceerd en altijd „tegen” zijn, wanneer anderen, de conformisten dus, binnen het kader van de huidige, als continu gedachte, economische structuur hun doeleinden uiteenzetten en de instrumenten omschrijven, waarmee zij deze zoveel mogelijk willen verwirkelijken. Wanneer dus gepleit wordt voor: evenwichtige groei, redelijke welvaartsverdeling, sluitende betalingsbalans, (bijna) volledige werkgelegenheid enz., dan zal men in allerlei opzicht wel op onze steun kunnen rekenen, zij het ook, dat wij vaak met amendementen zullen komen aandragen. Maar wel menen wij, dat met dergelijke doelstellingen de wezenlijke en dus de meest dringende eisen van economische politiek niet geraakt worden.

Zelfs moet men zeggen, dat wij die critici gelijk moeten geven, die in dergelijke doelstellingen en in het daarop

gerichte beleid belangrijke steunpilaren zien voor dit door ons verworpen stelsel; men transformeert er misschien een aantal halve non-conformisten mee tot hele conformisten. In tegenstelling echter tot vroeger wel verdedigde opvattingen, volgens welke men het kapitalisme maar het best aan zijn eigen kwalen te gronde zou kunnen laten gaan, hebben wij geen behoefte ons van een dergelijk secundair-nuttig, conserverend beleid afzijdig te houden.

Zo kan, als hors d'oeuvre in dit artikel en dus in alle korthed, aan de genoemde doelstellingen al wel iets gedemonstreerd worden van het door ons voorgestane principiële beleid.

Neem de „redelijke welvaartsverdeling”. Wat men hieronder verstaat, althans wat men in dit opzicht aan zijn beleid ten grondslag legt, is vaak slechts het wraken van zgn. „uitwassen” bij een principiële aanvaarde ongelijkheid in de inkomens. Zo mogen de lage inkomensstrekkers geen armoede lijden en mogen de hoge inkomensstrekkers zich niet aan „conspicuous consumption” te buiten gaan. (Heeft men dit laatste wel serieus genomen, toen men het luxetarief bij de omzetbelasting inkromp?). Wij daarentegen steunen elke maatregel, die gericht is tegen een ongelijkheid; die niet correspondeert met een ongelijkheid in behoeften. Argumenten hiertegen, die aan de menselijke natuur appelleren, zeggen ons weinig. Wij achten het juist bij uitstek menselijk, in een waardevoller betekenis van het woord, wanneer men zich stelt tegenover de sub-menselijke neiging van de ene wolf jegens de andere. Waarbij wij dan in het bijzonder elk privé-vermogensbezit, inclusief zijn arbeidsloos inkomen, veroordelen. Maar daarover zo dadelijk.

Dan de sluitende betalingsbalans. Wij stellen deze eis nòg consequenter dan haar gebruikelijke verdedigers. Een niet sluitende betalingsbalans is namelijk het creëren van een schuldverhouding: men wordt crediteur voor het deviezenoverschot en debiteur voor het deviezentekort „aan de overzijde”. Gaat dit om transitoire posten, dan speelt dit geen rol; maar als het wèl een rol speelt, is in principe „rijk en arm” aan de orde, waar wij tegen zijn. In de Nederlandse praktijk geldt overigens inconsequenter-

wijze niet het evenwicht maar het deviezenoverschot als normale doelstelling. Waarom eigenlijk? Een verlaat mercantilisme? Het is toch feitelijk niet meer dan een zaak van goede organisatie. Schommeldeviezen levert het Internationale Monetaire Fonds ons. Waarom moeten wij dan een crediteurspositie opbouwen (renteloos bovendien!)? Of wij verschaffen er de Verenigde Staten resp. Engeland nog meer gratis kredieten mee (die hen overigens toch niet uit hun huidige moeilijkheden helpen); of wij halen deze deviezen weg bij de ontwikkelingslanden, wier toch reeds te zware schuldpositie er nog door vergroot wordt.

Of de (bijna) volledige werkgelegenheid. Elke werkloze is er ons een te veel. Wij verwerpen dus de suggestieve uitdrukking van de „spanning op de arbeidsmarkt”, als zouden lage werklozencijfers een nadeel zijn, dat door „ontspanning” zou moeten worden verholpen. En een honderdduizend werklozen als „normaal” te zien, zoals kort geleden hier en daar gebruikelijk was, achten wij onmenselijk.

Een opmerking terzijde hierbij. „Spanning”, waar dan ook, wijst op een verkopersmarkt. Wij hebben dus momenteel een „negatieve” werkloosheid, gezien de „zwarte lonen”, de pendeltoeslagen en de vraag naar buitenlandse arbeiders. Waarom de arbeid bij ons deze situatie niet mag benutten, is ons niet duidelijk.

Tot slot van deze opmerkingen vooraf: de evenwichtige groei. Zo in het algemeen zal niemand onzer daar bezwaar tegen hebben. Toch is weer een kanttekening op zijn plaats. Waarom eigenlijk „groei” in deze algemene zin? De lage inkomens omhoog? Akkoord. De cultuur voor iedereen toegankelijk? Akkoord. Maar zonder een dergelijke concretisering wordt deze groei-ideologie slechts een stuk strijd in de koude oorlog: anders halen de Russen ons in!

Ook tegen de hier heersende fobie tegen meer vrije tijd hebben wij bezwaar. Toen de werktijdverkorting ons enkele jaren geleden overviel, bleek vanzelfsprekend daarna de stijging van het nationaal inkomen iets geringer te zijn geweest dan anders. Waarom dit zo betreurd? Ik laat de vraag open, of de arbeiderswereld hier slechts wraak nam voor een ontzegde loonsverhoging, dan wel inderdaad de vrije tijd hoger waardeerde; in elk geval heeft men nu niet meer te proberen de werktijd weer op te voeren.

Men ziet het: steun voor relatief goede beleidspunten; maar met nuances.

Openheid.

Zijn wij dus bereid een aantal algemene doelstellingen op hun zakelijke merites te beoordelen; anders staat het met een aantal slogans, die wel in algemene zin aantrekkelijk klinken, maar in feite doelstellingen propageren, die aan de onze tegengesteld zijn. Hier kan alleen een logische analyse het vizier openen, zodat wij over en weer weten waar wij met elkaar aan toe zijn.

Een eerste korte opmerking hierover sluit aan op het gezegde over de groei. De meeste deskundigen zijn het erover eens, dat de Sowjet-Unie een snellere economische groei kent dan de Verenigde Staten; en hetzelfde geldt min of meer van de om deze beide grootmachten heen gegroepeerde staten. Welnu: waaraan geeft men de voorkeur? Aan de sterkste groei of aan het kapitalistische stelsel? De situatie is vergelijkbaar met die van de Duitse hereniging: zou West-Duitsland de hereniging boven zijn sociaal-economisch stelsel stellen? De openheid gebiedt

te erkennen, dat de leiders van onze economische politiek en vooral nog de meerderheid van ons volk, ons stelsel prefereren boven een eventueel sterkere groei (welvaartsstijging) bij een planmatig socialisme. Laten wij daar wederzijds akte van nemen.

Maar nu een concreter voorbeeld. Met zekere regelmatigheid kan men de uitgesproken wens beluisteren naar belastingverlaging. Hoe fraai klinkt dat. Alleen Byron betaalde graag belasting (en dan nog alleen, als ze niet te hoog was). Bij wie zou deze kreet dus niet aanslaan? Maar wat betekent hij in feite in de reële sfeer? Minder collectieve behoeftenvoorziening en minder subsidiëring van „onderbevredigde” particuliere behoeften. Wie daarvoor pleit, moet het terrein noemen, dat hij te ruim voorzien acht. Maar hoe vaak hoort men niet, tot in de Tweede Kamer, de kreet-sec? Daarmee een psychologische sfeer oproepend, die a priori tegen opvoering van de genoemde behoeftenvredigingen is; mijn tientje in de hand is mij zekerder dan in vreemde handen elders. Bij denkende mensen ligt deze suggestie op de grens van de eerlijkheid.

Is het Nederlandse antwoord aan de Verenigde Naties over de economische gevolgen van eventuele ontwapening ook op dit punt ontspoord? Het noemt — als hypothese inderdaad — een belastingverlaging van 70 pCt. van de totale besparing. Waarom zo hoog? Zonder enig argument aan de marginale behoeftenbevrediging per sector ontleend? Wij zullen de suggestieve invloed hiervan moeten bestrijden.

Ook de laatste Miljoenennota gaat hierin niet vrijuit. Daarin wordt wel een plafond aangegeven voor de overheidsuitgaven zonder echter aan te geven, waarom men de hiermee gebate marginale privé-consumptie belangrijker acht dan de hierdoor ingeperkte marginale collectieve. Deze quasi-vanzelfsprekendheid veroordelen wij. Wie het beter acht, dat het volgende miljoen aan te innen belastingen bij de hogere inkomens blijft (waar het natuurlijk vandaan moet komen), zegge dit uitdrukkelijk. Wij weten dan, waarover wij, ten overstaan van het Nederlandse volk, samen praten. Wij leven nu eenmaal onder een regime, dat de staatskas eigen inkomsten vrijwel ontzegt. Wij zullen een pleidooi voeren voor een ander stelsel, waardoor niet iedere eenvoudige (of zelfs minder eenvoudige) ziel de indruk heeft, dat hem via de belasting iets wordt afgenomen.

Laten wij deze lijn nog even doortrekken. Wanneer wij onder het huidige stelsel nog meer belasting gaan heffen, dan vertelt men ons als waarschuwing, dat dan de grote vermogens en inkomens zouden wegtrekken vanonder onze zware belastingdruk. Misschien is dit zo, misschien ook niet. In elk geval zouden wij met dit argument de gevangenen worden van deze „onvaderlandslievende sloebars”. Laat men dan ook dat zeggen; en als men dit niet wil, samen met ons maatregelen beramen om hen, die met benadeling van onze economie zich buiten onze gemeenschap willen stellen, dit onmogelijk te maken.

Wij noemen een ander voorbeeld. Kort geleden is — en niet voor de eerste maal — een pleidooi gehouden voor „de eigen woning”; wij liggen in het eigen woningbezit achter, bijv. bij België en W.-Duitsland; dus moet het eigen woningbezit hier worden bevorderd, zo heette het. Er zullen wel heel wat voorstanders van een dergelijke situatie gevonden worden onder socialisten. Het huis is inderdaad ons belangrijkste gebruiksvoorwerp en er een object van te maken — zoals in ons land — van arbeidsloos inkomen, is dus het laatste wat wij voorstaan.

Maar anno 1963 aangeheven houdt deze kreet toch niet anders in dan eigen woningen voor de hogere inkomens. Men herinnere zich de ravage bij de woningproductie kort geleden, toen de kraan voor de „vrije bouw” werd opgedraaid. Wij zijn dus tegen een kreet, die een on sociaal doel verhult.

Wij zijn er ook tegen, als op andere terreinen het prachtige woord „vrijheid” misbruikt wordt voor politieke doeleinden. Hoe vaak lezen wij niet, dat de mensheid economisch uit twee delen bestaat: de communistische wereld en... de „vrije wereld”. Ach ja, wij willen allen een eigen woning hebben, geen belasting betalen en vrij zijn. Maar „vrij” betekent in deze discussie niet anders dan: die helft van de wereld, waar men — vrij of onvrij — *kapitalistisch* leeft. Het is er in vele opzichten goed leven, in vele opzichten ook slecht. Maar laten wij in dachtig zijn, dat discussies binnen het raam van de economie een hoge graad van zuiverheid vereisen, willen zij wetenschappelijk mogen heten.

Socialistische grondslagen.

Daar gaat het tenslotte om, ook voor de komende vier jaren. In zijn sterkste vereenvoudiging gaat het bij de economische structuren om twee fundamentele tegenstellingen: een socialist verwerpt arbeidsloos inkomen, terwijl dit in Nederland een van de fundamenten van de economie vormt; een socialist verwerpt het een-ander-al-dan-niet-laten-werken, naarmate er winst bij behaald wordt, terwijl in ons land de arbeid-in-de-onderneming de normale figuur is.

Bij het doordenken en verdedigen van deze principes menen wij op een bepaald punt duidelijk in het voordeel te zijn boven onze socialistische voorgangers van een en twee generaties terug. Sindsdien immers is de macro-economie ontwikkeld. Daarmee is een aantal grootheden in het economisch begrippenapparaat ingevoerd, waarmee wij onze wensen kunnen aangeven, beter dan dit vroeger kon. Was vroeger „vermogen” een stuk persoonlijke rijkdom, nu is het een gematerialiseerde vervulde voorwaarde voor grotere arbeidsproductiviteit. Wij zullen van deze vergemakkelijking in de politieke discussies gebruik maken.

De socialistische grondslagen zullen in onze bijdrage tot de politiek-economische discussie dus een voornamelijk rol kunnen spelen. Neem de investeringen. De hoogte ervan heeft iets te maken met het welvaartsniveau van de volgende generatie. Dat is een fundamenteel-economische waarheid. In ons land, en in de hele westelijke wereld, betekent investering echter bovendien enerzijds, dat een plus aan arbeidsloos inkomen ontstaat, en anderzijds dat de mate van het plus afhangt van wat de spaarders, dat zijn m.n. de trekkers van hogere inkomens, en de vermogenden, op grond van hun eigen behoeftenschema „opzich leggen”. Men kan aan deze aspecten o.i. niet voorbijgaan.

Daarnaast het bedrijfsleven. In ons land wordt als algemene regel een sector daarin groot, indien en voor zover bedrijfsdirecties van een vergrote arbeidsinschakeling extra dividend en tantième verwachten. Die sector blijft klein, waar de koopkrachtige behoefte gering is, ook al zou het arbeidsprodukt er in zich zelf als zinvol voor een grote kring worden erkend. Wij betreuren dat; niet omdat de overheid iemands consumptie zou moeten voorschrijven, maar omdat de koopkrachtige vraag als functie van een zeer ongelijke inkomensverdeling geen maatstaf is voor de allocatie van arbeid en kapitaal.

HOTEL
RESTAURANT

„Het Witte Paard”

Groenezoom 245

Rotterdam-Zuid - Tel. 19 20 20

(I.M.)

Wij zijn echter nuchter genoeg om te weten, dat onze argumenten, hoe goed ook (in eigen oog!), de muren van ons kapitalistische Jericho niet zullen doen vallen. Ook binnen zijn structuur hebben wij dus economische politiek te bedrijven. Daarbij zullen wij gebruik maken van alle economische „wetten” en van de daarop gebouwde instrumenten, modellen enz., *bij gebrek aan beter*.

Socialiserende maatregelen.

Ik noem enkele afzonderlijke terreinen.

Eerst de verdeling. Wij veroordelen de huidige maatstaven daarvoor en hun resultaat. Elke maatregel, die tot meer nivellering leidt, heeft onze steun. Basis is de overtuiging, dat een welvaartsverdeling volgens marktprocessen wel verklaarbaar, maar daarom nog niet aanvaardbaar is. De opdeling der maatschappij in individuen, die vervolgens een markt creëren om hun relatieve economische belangrijkheid te kunnen uitbaten, willen wij zoveel mogelijk van zijn denivellerende werking ontdoen. De progressie in de loon- en inkomstenbelasting is daarvoor het geschikte middel; gesecondeerd door een verzwaarde successie- en vermogensbelasting.

Daarbij verwierpen wij reeds het argument, als zouden de inkomensstrekken, van hoog tot laag, hun belastingbedragen „afstaan”. Deze belasting is niet meer dan een van overheidswege aangebracht écart tussen de aanboden en de vraagprijs van de arbeid bij het equatiepunt. Het vrij consumabele inkomen zou door de door ons voorgestane maatregelen minder divergentie gaan vertonen.

Dan de collectieve voorzieningen. Typerend voor onze huidige verhoudingen is, dat het collectieve goed der nationale bescherming een volstrekte en vrijwel onbetwiste prioriteit geniet. Economisch gesproken ligt bijv. een nationale volledige medische verzorging op hetzelfde vlak. Wij zullen de eerste bestrijden, de laatste bepleiten. Ook de verwerving van terreinen voor publieke recreatie heeft bij ons een hoge prioriteit. Daar het hierbij gaat om eigendomsverwerving zou bijv. het omzetten van de verhoogde successiebelasting in een hierop gerichte bestemmingsbelasting overweging verdienen.

Als derde de zgn. kostprijsverhogende belastingen en kostprijsverlagende subsidies. Hierbij wordt niet de voorziening in enige als collectief aanvaarde behoefte rechtstreeks verzorgd, maar wordt de aanbodprijs aan gegadigden verhoogd, resp. verlaagd in vergelijking met de kostprijs. Uitgegaan wordt daarbij van de overtuiging, dat bij de bestaande — en ook nog bij een iets socialere — inkomensverdeling toch bepaalde rubrieken behoeften-categorieën niet in die mate aan hun trekken zullen komen als bij een verantwoorde maatschappelijke opbouw past. Als voorbeeld diene de woningbouw. Van overheidswege zou hier een deel van de kostprijsuur in de goedkopere

klassen kunnen worden overgenomen, hetzij in de vorm van een directe huurtoeslag, hetzij in die van renteloze financiering. Overweging verdient ook een huuregalisatiefonds, dat de duurdere woningen belast ten bate van de goedkopere, wat dus buiten de fiscus om zou kunnen gaan.

Een voorbeeld van overheidsingrijpen, waarbij niet in de kostprijs gesubsidieerd wordt, maar in de arbeidsbeloning, biedt de agrarische sanering. Als de noodzakelijke afvloeiing van een deel der agrarische beroepsbeoefenaars zo langzaam gaat, dat hun inkomen tijdelijk onder een redelijk niveau zou blijven, is subsidie op zijn plaats. Men zal dan echter moeten vermijden, dat deze subsidie ook hen bereikt, die reeds rendabel werken, en dat een deel ervan naar de verpachter afvloeit, zoals nu vaak het geval is. Wèl een behoorlijk beloonde arbeid; maar een — o.i. onbehoorlijk — beloond bezit behoeft hiervan niet te profiteren.

Socialiserende voorstellen m.b.t. de grondeigendom zullen mogelijk ook niet-socialisten wel toespreken. Ik denk aan het feit, dat de marktprijs van de grond ten gevolge van onze dichter wordende bevolking steeds hoger wordt. Eensdeels gaat het hier om een enorme loterij met veel hoge prijzen; anderdeels betekent deze waardestijging — die geen investering is in betere machines e.d. — een extra creatie van arbeidsloos inkomen. Reeds lijkt ons van Frankrijk uit het voorstel te bereiken om in de E.E.G.-normalisatie ook een „betterment-tax” op te nemen. Men herinnere zich het oude voorstel-Treub in dezen, waarbij de eigen waardering van onroerend goed voor de vermogensbelasting als aanbodprijs voor de overheid gold met verrekening van de waardestijging (en -daling). Genoeg om steun ook uit andere hoek in deze richting te verwachten. Overigens ligt hier toch ook de kiem voor een beginnend gemeenschapsbezit. Wij zullen deze met zorg omringen.

Tenslotte zullen wij de economische bewindvoerders de vraag stellen, of niet naast gas, water en elektra ook de hele energievoorziening moet worden genationaliseerd. De daarbij betrokken belangen zijn toch nationaal zó overwegend geworden, dat men deze discussie niet meer uit de weg kan gaan. Al was het alleen maar om voor onze mijnarbeiders een behoorlijke overschakeling mogelijk te maken wanneer ook bij ons de mijnen onrendabel zullen worden. En dan hopen wij niet de enigen te zijn, die zich zullen verzetten tegen kapitaalsuitkeringen aan mijn-eigenaren, ook al zouden zij vergeten hebben hun bezit tijdig af te schrijven.

Monetaire sluiers.

Misschien heeft deze of gene lezer dit punt reeds gemist. Het heeft in de openbare discussie een vrij hoge prioriteit. Niet zo bij ons. Ondanks de wijsheid, die Keynes en de post-Keynesianen ons geleerd hebben, gaat het in het economisch leven niet om geld, maar om realia. Economische modellen, die met geldstromen werken, lijken daarom soms de geldsluiers als ondoorzichtiger te behandelen dan zij zijn. Elke redenering, dat bepaalde gewenstheden onmogelijk zouden zijn op monetaire gronden, achten wij niet wetenschappelijk gefundeerd. Men kan natuurlijk wel een bepaald monetair systeem opbouwen, dat, bedoeld of onbedoeld, bepaalde consequenties impliceert; maar een veroordeling door ons van deze consequenties beduidt dan niet de monetaire onmogelijkheid van onze wensen, maar een veroordeling van het betreffende monetaire kader, beter: dwangbuis.

Ik noem weer de lonen. Het is wetenschappelijk onjuist om, als onder de vigeur van ons stelsel, loonsverhoging ook een, op marktverschuivingen gebaseerde, inflatie inleidt, de loonsverhoging af te wijzen in plaats van dit — monetair onbetrouwbare — stelsel. Wij leven nu eenmaal in een markteconomie. Meent men om bepaalde redenen de handelsbanken de vrijheid te moeten laten tot inflatoire geldcreatie, fiat; maar dan zal men de gevolgen daarvan *als zodanig* onder het oog moeten zien, bijv. door allerlei indexering.

In dit verband iets over de pensioenverzekering. Macroeconomisch komen de pensioenen uit de lopende produktie. Het omslagstelsel is dus het fundamenteel juiste. Fondsvorming voert in de discussie het element binnen van de vermogensvorming, wat een eigen terrein is, als zodanig niet annex aan de pensioenvragen. Dat eerst de levensverzekeringsmaatschappijen en later de bedrijfs- en ondernemingspensioenfondsen de fondsvorming toepasten, heeft zijn goede verklaring, maar levert geen motief om hen de gevolgen van een kruipende (of schrijdende) inflatie te laten dragen. Realiseert men zich bovendien, dat een overgroot deel van hun belegd vermogen uit overheidsobligaties bestaat, dan is de situatie duidelijk: de overheid leent hun voor vele, vele miljoenen en profiteert van de inflatie door (kruipende of schrijdende) reële schuldvermindering, zulks ten laste van de polishouders en de pensioengerechtigde arbeiders. In antwoord op een vraag in de Tweede Kamer op dit terrein is door de Minister van Financiën geantwoord, dat men er niet aan kon beginnen de inflatiewinst, die hij impliciet erkende, aan de fondsen te vergoeden. Waarom niet? Voor de eigen ambtenaren doet de overheid het — terecht — wèl. Het komt mij voor, dat hier een taboe ligt, dat wij zullen hebben te bestrijden. Het monetaire vraagstuk is niet onoplosbaar; het is een technische aangelegenheid, geen politieke; dat wordt het pas, als men de kwade gevolgen ervan op bepaalde groepen in de samenleving laat neerkomen.

Ten overvloede moge hier als slot aan worden toegevoegd, dat wij „tegen” inflatie zijn. Blijken dus binnenkort weer eens andere landen hun loon- en prijspeil minder goed beheerst te hebben dan wij, dan zullen wij wéér moeten revalueren. Zonder de laatste revaluatie zouden lonen en prijzen hier „ $4\frac{3}{4}$ pCt.” hoger gelegen hebben dan nu. Ook de vaste wisselkoersen zijn vaak taboe.

Internationale aspecten.

Wij zijn voor een intensief ruilverkeer, wanneer de arbeidsverdeling daarbij tot voordeel leidt. Wij zijn ook voor nivellering van inkomens van rijke volken, zoals het onze, en arme volken, als bijv. die van de hele zuidelijke helft van de bewoonde wereld, of die van Zuid-Italië (waarom mocht men daar overigens geen goedkope energie krijgen uit de Arabische of Russische olie??).

Maar wij zijn er tegen door leningen deze volken aan ons, of aan anderen, te verplichten. Er groeit momenteel op wereldschaal een enorm nieuw arbeidsloos inkomen vóór de rijke landen, op te brengen dóór de arme, voortvloeiend uit de in de leningsvorm verschaft „hulp” aan de ontwikkelingslanden. Daaraan doen de Verenigde Staten mee, die al jaren lang meer „trekken” uit hun enorme buitenlandse beleggingen dan hun nieuwe leningen bedragen. Daaraan doen ook wijzelf mee, telkens wanneer wij niet geven maar lenen.

Als het grote probleem van de ontwikkelingslanden zien wij dan ook dit: wie zal de eigenaar zijn van de voor de

Uit de gezichtshoek
van de
Partij van de Arbeid

Vanuit
de toekomst gezien

Er zijn niet veel landen in de wereld zo sterk afhankelijk van andere, grotere landen wat hun economie betreft als Nederland. Twee cijfers zijn voldoende om dit duidelijk te maken: de in- en de uitvoer (goederen, diensten, inkomens) waren de laatste jaren geregeld in waarde de helft van het bruto nationaal produkt. Terecht beginnen de Centraal-Economische Plannen dan ook met schetsen van de ontwikkeling in het buitenland. Onze regering was al lange jaren niet meer volledig baas over de economie van het land. Dikwijls ongewild (inflatie, handelspolitiek, verkeer, waterstaat, lonen van vliegers en artiesten), maar door de feitelijke ontwikkeling in het buitenland gedwongen, heeft men zich moeten aanpassen.

Sinds het inwerkingtreden van de Kolen- en Staalgemeenschap, nu al weer meer dan 10 jaar geleden, was Nederland ook in formele zin niet meer soeverein over een niet onbelangrijk gedeelte van de economie. En na 1 januari 1958 toen de E.E.G. en Euratom gingen werken is de eigen zeggenschap nog veel geringer geworden, al kregen wij een stuk medezeggenschap over de gang van zaken in vijf andere landen daarvoor terug. „Den Haag”, de plaats waar de belangrijke beslissingen worden genomen, neemt echter af in betekenis; „Brussel” daarentegen sterk toe.

(vervolg van blz. 411).

geschenken of geleende gelden gekochte goederen, m.n. kapitaalgoederen? Wij willen dus onderzocht zien, of wellicht de Verenigde Naties een rol kunnen spelen m.b.t. landen, die voor hun kapitaalgoederen nog geen uitgebalanceerd stelsel aanvaard hebben.

Hoe ver men met deze giften moet gaan? De ontwikkelingslanden kennen een telkens verschillend tempo, dat voor elk van hen hic et nunc het maximale is. Dat lijkt ook mij de grens voor ons politiek optreden. Waarbij wij dan bovendien niet geïnteresseerd zijn in de 90 pCt. van de hulp, die ergens aan de strijkstok blijft hangen, maar ten eerste in de 10 pCt., die volgens deskundige schatting althans aan de bevolking zelf ten goede komt. Met deze summere aanduidingen — noodzakelijkerwijs te summier bij dit enorme wereldprobleem — moge ik hier volstaan.

De Nederlandse regering, de Staten-Generaal, de S.-E.R. en de Hoge Raad verliezen relatief aan invloed. Een belangrijk stuk van hun werk wordt overgenomen door de Europese Raden en Commissies, het Parlement, Economisch en Sociaal Comité, het Hof van Justitie.

Te weinig worden de gevolgen van deze integratie nog in de vaderlandse opvattingen over de toekomstige ontwikkeling verdisconteerd. Lezing van het „Werkprogramma van de Gemeenschap gedurende de tweede etappe”, een document van de Commissie dat al weer een half jaar oud is, kan iedereen genezen van de waan dat wij in Den Haag zelf zullen uitmaken wat er gebeurt in de komende jaren. Als alles naar wens gaat (dat gaat het echter sinds enkele maanden niet!) zal over vier jaar een groot gedeelte van het verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal werkelijk vrij zijn: Een gemeenschappelijk beleid op de terreinen van landbouw, vervoer en energievoorziening zal gestalte hebben gekregen. De handelspolitiek zal gemeenschappelijk zijn, de sociale, fiscale, conjunctuur- en monetair politiek zullen op hun minst goed gecoördineerd of geharmoniseerd zijn of kort na 1967 moeten worden. Het uiterst belangrijke en waarschijnlijk moeilijkste proces van alle, de harmonisatie van de wetgevingen, zal snel op gang

Summa summarum.

Wij vormen een vreemde eend in onze Nederlandse politiek-economische bijt. Wij zullen aan onze medepolitici — en mocht de pers aan ons de gewenste aandacht geven —, aan ons volk laten zien, wat een socialistische doelstelling in een kapitalistische samenleving betekent. Wij hopen — en vermoeden —, dat wij respons zullen vinden ook buiten onze toch nog wel kleine kring. Dat partijen — en economische instituten in Nederland — deze dingen laten bestuderen, is belangrijk; belangrijker is, dat de maatschappij, waarheen wij leven, er zoveel mogelijk van realiseert. Met de hulp van economisten. Hun wetenschap is geen exponent van een bovendien politieke stand-van-zaken, maar — omgekeerd — een *instrument* voor conformisten en non-conformisten.

's-Gravenhage.

Mr. G. H. SLOTEMAKER DE BRUINE.

moeten komen en op enkele terreinen vóór 1967 ver gevorderd moeten zijn. En over dat alles zal in Brussel be-
slist moeten worden; niet in Den Haag. De eigen natio-
nale dierbare doeleinden en middelen in het sociaal-eco-
nomische veld zullen vervagen en ten dele oplossen.

Het lijkt erop, dat van de verschillende politieke groepe-
ringen in de zes landen de socialistische zich dit proces en
de gevolgen daarvan het eerste en het best bewust zijn
geworden. Zij hebben direct in 1958 op Nederlands initi-
atief een Verbindingsbureau gevormd. Sinds twee en een
half jaar beschikken zij over een gemeenschappelijk agrar-
isch programma en sinds een half jaar over een uitvoerig
gemeenschappelijk algemeen politiek programma ¹⁾. Ver-
gelijking van deze programma's met het Nederlandse levert
zeer veel aanknopingspunten op; wezenlijke verschillen
zijn er niet. Ook in de opzet en woordkeuze lijken ze sterk
op elkaar, wat niet verwonderlijk is als men weet dat voor
de beide „Europese” programma's de Nederlandse partij
een ontwerp had gemaakt. Vanzelfsprekend probeert de
Partij van de Arbeid ook in haar binnenlandse politiek
binnen het kader van deze E.E.G.-programma's te blijven.

Dat er op het ogenblik extra onzekerheid is over de
toekomstige E.E.G.-politiek is te bekend om er hier aan-
dacht aan te besteden. Enigszins verwaarloosd is het aspect
dat bij een eventuele uitbreiding met het Verenigd Konink-
rijk, Denemarken en Noorwegen vele verhoudingen anders
komen te liggen dan tot nu toe. Bijv. een harmonisatie
van de fiscale wetgeving in een gemeenschap met de drie
genoemde landen zal zonder twijfel tot andere uitkomsten
leiden dan er zonder. Hetzelfde zal vermoedelijk voor de
handels- en landbouwpolitiek gelden. En tot welke resul-
taten een harmonisatie van de wetgevingen ons zou brengen,
gelet op de fundamentele verschillen tussen het continen-
tale en het angelsaksische systeem, durf ik, zelfs als niet-
jurist, niet eens vermoeden.

Het is uitgesloten om een vergelijking met zoveel on-
bekenden op te lossen en daarom houden wij ons voor-
lopig aan de E.E.G.-overeenkomst zoals die luidt en be-
doeld is, de belangrijkste uitvoeringsbepalingen, de werk-
programma's, het ledental van Zes en de beide socialisti-
sche programma's. Zo is het al moeilijk genoeg.

Een aantal weken geleden heeft de Dr. Wiardi Beckman
Stichting een studie gepubliceerd over *de besteding van de
groei van het nationaal inkomen*. De inhoud van dit rapport
is nog niet door een partij-instantie gekeurd, maar de
hoofdgedachte die er aan ten grondslag ligt is die van de
Partij van de Arbeid. Daar er in „E.-S.B.” al aandacht aan
geschonken is mag ik er hier naar verwijzen ²⁾. Het is,
zoals bekend zal zijn, niet de eerste poging om in de partij-
politiek woorden te vervangen door meer houvast biedende
cijfers. In het planboek „De weg naar vrijheid” ³⁾ is de
eerste na-oorlogse poging gedaan ⁴⁾. In zijn bespreking
van deze studie raadde Prof. Zijlstra destijds ⁵⁾ de be-

¹⁾ Verkrijgbaar bij secretariaat Verbindingsbureau, Luxem-
burg, rue Beaumont 19.

²⁾ Zie „E.-S.B.” van 6 maart en 17 april jl.

³⁾ Uitgave van de Partij van de Arbeid, 1951.

⁴⁾ Zie ook de nabeschuiving door mij gehouden onder de
titel: „De weg terug; een sociaal-economisch retrospectief”,
in „Vrijheid en gelijkwaardigheid in de welvaartsstaat”,
W.B.S., 1957.

⁵⁾ Prof. Dr. J. Zijlstra: „De weg naar vrijheid; een kritisch
commentaar” in „E.-S.B.” van 20 augustus 1952.

studering niet alleen aan de politici, maar ook aan de
economisten ten zeerste aan. Hij hoopte op een openhartig
en duidelijk debat onder politici en economisten „opdat er
eindelijk klaarheid kome in het economisch-politieke beeld
van de Nederlandse partijen”. Die hoop is jammer genoeg
onvervuld gebleven. De uitdaging van toen is door geen
van de andere politieke partijen beantwoord. Laat ons
hopen dat het deze keer wel gebeurt.

Ook in de praktische politiek is door ons herhaaldelijk
gepleit voor het opstellen van een meerjarenplan: Op 3
oktober jl. nog in de volgende woorden ⁶⁾: „Ik meen, dat de
Regering, in het bijzonder de Minister van Financiën, er
in de komende maanden goed aan zou doen, wanneer zij
zou komen tot een volledige inventarisatie van de zaken,
die voor de toekomst van ons land van belang zijn en deze
te kwantificeren. De keuze zal natuurlijk moeten worden
overgelaten aan het komende Kabinet. Ik zou dus gaarne
zien, dat hij al het voorbereidend werk doet, dat nodig is
om het kiezen, het stellen van prioriteiten te vergemakke-
lijken en zodoende een krachtig bestuur in Nederland te
bevorderen”. Maar de huidige Minister van Financiën is
daar niet erg enthousiast over. . . .

Uit het voorgaande blijkt wel hoeveel belang wij hechten
aan een *meerjarenplan*. Met afgunst herinneren wij ons,
dat het Franse parlement het vorig jaar al het vierde vier-
jarenplan heeft besproken en goedgekeurd. Hier beleven
wij nu de merkwaardige situatie, dat de Europese Com-
missie van oordeel is dat zij over prognoses op langere
termijn moet beschikken over de toekomstige ontwikkeling
van de Gemeenschap ⁷⁾. Zij voert daarvoor niet minder
dan zeven argumenten aan en concludeert: „De Commissie
is derhalve voornemens om vóór het midden van 1963 de
Raad voorstellen te doen met het oog op een commu-
nautaire programmering” ⁸⁾. En verderop: „Het Euro-
pese Parlement zal in een zeer vroeg stadium over het be-
ginsel en over de methoden van de programmering geraad-
pleegd moeten worden” ⁹⁾.

De langdurige aarzeling zal in ons land nu toch echt
overwonnen moeten worden. Zonder medewerking van
nationale deskundigen en van de verschillende regeringen
zal een behoorlijk gemeenschappelijk programma immers
niet tot stand komen.

De rest van mijn bespiegelingen zullen (nog) vluchtiger
zijn. De allereerste vraag van een politicus moet helaas
zijn: „Hoe staat het met de kansen op *vrede en veiligheid*?”.
De kwesties van defensielasten en hulpverlening aan arme
landen komen dan aan de orde. Het is bekend, dat de
Amerikanen relatief — ook in procenten van het nationaal
inkomen — daaraan meer besteden dan de Westeuropese
landen. Het is de vraag of die verhouding nog lang zo kan
blijven. Wat de *hulpverlening* betreft beantwoordt onze
partij die vraag al jaren lang ontkennend. In vrij snel
tempo zal ook ons land zijn aandeel moeten opvoeren en
ook overigens (handelspolitiek) zijn beleid (E.E.G.-beleid!)
daarop moeten richten.

Bij het woord *veiligheid* denken velen ook nog wel eens
aan de beveiliging tegen de zee. Minister Korthals heeft

⁶⁾ „Handelingen Tweede Kamer”, blz. 117. Algemene be-
schouwingen Rijksbegroting 1963.

⁷⁾ „Werkprogramma”, blz. 61 e.v. E.E.G.-Commissie, Brus-
sel, 24 oktober 1962.

⁸⁾ Idem, blz. 63.

⁹⁾ Idem, blz. 66.

onlangs meegedeeld, dat als het Departement van Waterstaat niet meer middelen toegewezen krijgt, de *Delta werken* niet volgens plan (1978!) klaar kunnen komen. Wellicht zullen ook de eisen aan een veilige en goede zoetwatervoorziening te stellen een verkorting van enkele termijnen wenselijk maken.

Het *woningprobleem* wordt door ons volk nog altijd als het meest nijpend beschouwd. Onze voorstellen ¹⁰⁾, die meer uitgewerkt zijn dan van welke andere politieke groep ook, resulteren voor de periode tot 1970 in percentage-gewijs hogere investeringen voor de woningbouw. (Opvallend is het, dat in de E.E.G.-studie ¹¹⁾ van een groep vooraanstaande deskundigen onder voorzitterschap van de heer Uri, en dat betrekking heeft op de economische ontwikkeling van de E.E.G. tot 1970, voor Nederland een dalend percentage aangehouden is!)

Onnodig te vermelden, dat ook de nationale *ruimtelijke ordening* naar onze mening eindelijk eens toegepast moet worden, uiteraard met niet onaanzienlijke gevolgen ook voor onze (regionale) economie. Het verheugt ons, dat nu ook het College van Advies der Anti-Revolutionaire Partij in een interessant rapport ¹²⁾ heeft gesteld, dat... „de overheid in principe de mogelijkheid (dient) te bezitten, in bepaalde van te voren aangewezen streken ongewenste vestigingen in de industrie- of de dienstensector te kunnen weren” (blz. 74).

Dat de *verkeersvoorzieningen* extra aandacht verdienen is dagelijks voor iedereen zo duidelijk waarneembaar, dat daarover nauwelijks hoeft te worden gesproken. Het verband tussen particuliere en collectieve bestedingen treedt bijna nergens duidelijker aan de dag. Het ware gewent dat de economische wetenschap en toepassing zich nog meer met dit gebied bemoeide. Het aantal vakeconomen op het Departement van Verkeer en Waterstaat is beslist te klein, terwijl de politicus de sterke indruk krijgt dat de ingenieurs eerder en meer gebruik moesten maken van goede economen.

In onze ogen zullen ook de bestedingen in de sectoren *cultuur, onderwijs en onderzoek* nog dienen toe te nemen, ook verhoudingsgewijs. Ik mag ten dele verwijzen naar het rapport: „Om de kwaliteit van het bestaan”.

Wezenlijke verschillen met andere groeperingen lijken er te bestaan op het terrein van de *landbouwpolitiek*. Ook hier kan ik weer verwijzen naar een vrij recente publi-

¹⁰⁾ Zie hiervoor „Beter wonen”, uitgave van de Dr. Wiardi Beckman Stichting, maart 1963, 54 blz., en „Het gemeenschapsbouwbedrijf; hulpmiddel voor een verantwoord huisvestingsbeleid”, idem, maart 1963, 32 blz.

¹¹⁾ „De vooruitzichten voor de economische ontwikkeling in de E.E.G. van 1960 tot 1970”, Publikatiediensten van de Europese Gemeenschappen, blz. 76.

¹²⁾ „De ongelijkmatige bevolkingsspreiding in Nederland als politiek probleem”, uitgave A.-R. Partijstichting, no. 22, 's-Gravenhage.

katie ¹³⁾. De moeilijkheden in de landbouw zijn primair van structurele aard. Daarom zal een fantasierijke en stuwende structuurpolitiek ook voorop dienen te staan en niet het markt- en prijsbeleid. Gelukkig begint men ook in andere E.E.G.-landen dit langzamerhand in te zien. Toch vrezen wij dat de moed door te tasten niet evenredig toeneemt met het groeiend inzicht.

Een aangelegenheid, waar de economen zich in de loop der tijden veelal buiten hebben gehouden is de positie van de *consument*: Economische politiek was producentenpolitiek en dientengevolge, vanzelfsprekend, consumentenpolitiek. De econoom placht stil te houden op het punt waarop de goederen geleverd waren aan de laatste schakel in het proces van produceren en consumeren. De economische politiek kan echter in de huidige omstandigheden die andere helft niet links laten liggen. Ook aan de verbruikerskant is economische eer te behalen als ik het eens zo mag zeggen; heel veel zelfs! Het is onze vaste overtuiging, dat de overheid veel aandacht en gevarieerde aandacht aan dit deel van de economische bedrijvigheid moet geven. Onderzoek, onderwijs en voorlichting; wetgeving, organisatie en vertegenwoordiging. Elk van deze zes deelterreinen dient nader bekeken te worden. Een directoraat voor de behartiging van consumentenbelangen op het Departement van Economische Zaken zou de zo hoog nodige extra stimulans kunnen geven.

Tenslotte waag ik het de aandacht te vragen voor een heel belangrijk probleem dat mij persoonlijk erg hoog zit en dat sterk bedrijfseconomische kanten heeft: *de organisatie van de overheidsdienst*. Op dit gebied is in Nederland nog heel weinig onderzocht. Het zit vol taboes. Zowel de verkaveling van de Rijksdienst in departementen, als de departementale en interdepartementale organisatie is nauwelijks object van een uitvoerige en vergelijkende studie geweest. Ieder Departement is soeverein en iedere toevallige minister is verantwoordelijk voor de organisatie van zijn Departement. Het is werkelijk geen toestand. Nu het „binnenlands” beleid steeds meer „buitenlands” beleid wordt (of omgekeerd; het is maar net van welke kant het wordt bekeken) rijzen nieuwe problemen van organisatorische aard. Aan de goede coördinatie van het bestuur worden daardoor steeds hogere eisen gesteld. Ik betwijfel sterk of de wijze waarop kabinetsbeslissingen tot stand komen nog wel passend is voor de huidige situatie. Naar mijn mening moet hoognodig worden overwogen of aan enkele ministers met een sterk coördinerende taak op hoofdpunten geen beslissende stem moet worden gegeven. Een hachelijk punt in een coalitie-kabinet? Stellig; maar een belangrijk en zeer urgent punt.

Leeuwarden.

Prof. Dr. A. VONDELING, i.i.

¹³⁾ „Prijs- en structuurbeleid in de landbouw”, uitgave van de Dr. Wiardi Beckman Stichting, 1961.

(I. M.)

WALTHER snel en solide

KOLLER & VAN OS Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage - Breda - Utrecht - Arnhem - Leeuwarden

Uit de gezichtshoek
van de
Volkspartij voor
Vrijheid en Democratie

**Een economisch
programma
voor het
nieuwe kabinet**

Inleiding.

In de regeringsperiode van het kabinet De Quay hebben wij onze welvaart met een grote sprong omhoog kunnen brengen. Van 1958-1963 steeg het reëel nationaal inkomen per hoofd der bevolking met 18 pCt. Door de stijging van het werknemersaandeel nam de reële loonsom per werknemer zelfs nog sterker toe, nl. met 26 pCt. Daarbij komt bovendien de invoering van de vrije zaterdag, die de werkende bevolking ook meer gelegenheid geeft van de bereikte welvaart te genieten.

Zal deze welvaartsstijging in de komende periode kunnen voortgaan? Soms beschouwt men dit als vanzelfsprekend. Het is zo gemakkelijk de ontwikkelingslijnen van het verleden te extrapoleren! Het lijkt mij echter, dat de voortzetting van de produktiviteitsstijging van de afgelopen jaren om verschillende redenen moeilijker zou kunnen worden. Wij hebben in de jaren, die achter ons liggen, in vele bedrijfstakken technische achterstanden kunnen inhalen door een grootscheepse vernieuwing en uitbreiding van onze produktiecapaciteit. Wanneer dit proces hier en daar zijn voltooiing begint te naderen, kan het moeilijker worden de produktiviteitsstijging in hetzelfde tempo voort te zetten. In enkele sectoren van het bedrijfsleven tekent zich al een zekere overcapaciteit af, die de groei kan remmen (scheepvaart, scheepsbouw, staal, textiel). In de Europese markt wordt de concurrentie daardoor verscherpt. En in de wereld-economie als geheel wordt de conjunctuur onzekerder. Het lijkt mij niet onwaarschijnlijk, dat de wereldconjunctuur in de komende jaren minder uitbundig zal zijn dan tot nu toe. De depressieve elementen zijn talrijker geworden; en daarbij komt, dat een zekere spanning in de betalingsbalanssituatie van de Angelsaksische landen met hun „sleutel-valuta's" is blijven bestaan.

In deze situatie, waarin het gevaar voor tegenwind groter wordt, zal een nieuwe regering het als een van haar belangrijkste taken moeten beschouwen het roer van de economische politiek snel bij een wijziging van de windrichting aan te passen en de motor van de vooruitgang zo krachtig mogelijk te doen draaien. Onmiddellijke en effectieve actie bij een teruggang van de conjunctuur en een sterke stimulans voor de groei kunnen vereist zijn.

Dit is één pool der sociaal-economische politiek; aan de andere kant zal de overheid er voor moeten zorgen, dat de gevolgen van een voortgezette welvaartsstijging op verschillende terreinen kunnen worden opgevangen. Men denke aan de sterke groei van het verkeer en aan de behoefte aan

recreatie-ruimte. Naarmate de welvaart stijgt, wordt ook de oplossing van het woningvraagstuk urgenter, terwijl een rechtvaardige verdeling van de stijgende welvaart voortdurend de aandacht zal blijven vragen. In het urgentieprogramma van de V.V.D. komen al deze vragen mijns inziens op evenwichtige wijze tot hun recht.

Structurele begrotingspolitiek.

De afweging van de vele verschillende belangen, waarbij de overheid is betrokken, concentreert zich in de *begrotingspolitiek*. Deze moet zelf in het licht van de groei worden gezien. Het gaat er dan om, hoe de toeneming der belastingopbrengsten, die de welvaartsstijging meebrengt, het beste kan worden gebruikt. De zo beschikbare ruimte zal moeten worden verdeeld over de beide polen der sociaal-economische politiek, die hierboven zijn aangegeven: *het stimuleren van de groei en het opvangen van de gevolgen van de welvaartsstijging*.

Een versterking van de groeikracht van onze economie kan langs twee wegen worden bereikt, die tevens voldoen aan de eisen van de sociale rechtvaardigheid.

1. In de eerste plaats moeten wij al het mogelijke doen om een ieder de kans te geven zijn gaven ten volle te ontwikkelen door studie en opleiding. Het programma van de V.V.D. stelt hiertoe:

a. voorkeur moet gegeven worden aan het verlenen van *studiebeurzen* boven renteloze voorschotten, daar deze laatste nog een aantal mensen van de studie weerhouden.

b. vrijstelling van deze beurzen van inkomstenbelasting. Op deze wijze kan het ideaal van gelijke kansen voor allen dichter worden benaderd.

2. In de tweede plaats zal er een sterkere stimulans moeten komen om de beste prestaties te leveren, waartoe men in staat is. Daartoe zal het extra-inkomen, dat men door betere prestaties verkrijgt, niet te zwaar moeten worden belast. De huidige tarieven der loon- en inkomstenbelasting lopen echter onevenredig snel op voor de middeninkomens. Een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting voor de middengroepen acht de V.V.D. daarom uitermate urgent. Een deel van de beschikbare ruimte zal dus voor dit doel moeten worden gereserveerd. Dit betekent, dat de overheidsuitgaven in totaal minder zullen mogen stijgen dan het nationaal inkomen.

Binnen dit totaal der overheidsuitgaven zullen dan zekere verschuivingen moeten worden aangebracht om genoeg te kunnen doen in die sectoren, waar de stijgende welvaart

een grotere behoefte schept aan bepaalde voorzieningen, die noodzakelijk door de overheid moeten worden getroffen. Daarbij valt met name te denken aan de investeringen ten behoeve van het *verkeer*. De enorme groei van het wegverkeer in ons dichtbevolkte land maakt het van buitengewoon groot belang, dat de investeringen in wegen, bruggen, tunnels e.d. niet bij deze groei ten achter blijven. Om dit te verzekeren bepleit de V.V.D. de instelling van een wegfonds. Daarin zou een bepaald gedeelte van de belastingen, die op het wegverkeer drukken, moeten worden gestort. Deze bedragen zouden op die wijze gereserveerd moeten worden voor de investeringen in deze sector. Men verzekert dan, dat deze investeringen in gelijk tempo met het wegverkeer zullen kunnen aangroeien. Een dergelijk stelsel draagt ertoe bij, dat het nut van deze uitgaven op de juiste wijze wordt afgewogen. De belastingen, die het wegverkeer opbrengt, zijn immers ook een maatstaf voor datgene, wat de gebruikers voor de wegen over hebben.

Wanneer ondanks de groeiende inkomsten van een dergelijk wegfonds toch op bepaalde punten „bottle-necks” dreigen te ontstaan, stelt de V.V.D. bovendien voor in zulke gevallen extra-investeringen mogelijk te maken door het heffen van brug- of tunnelgelden. Ook daarbij is de gedachte, dat de investeringen zich behoren aan te passen bij datgene, wat de gebruikers van de weg voor bepaalde verbeteringen over hebben.

Het woningvraagstuk.

De oplossing van het *woningvraagstuk* zal in de komende periode zeker een hoge prioriteit moeten krijgen. Maar in welke richting moet die oplossing worden gezocht? Bij verschillende partijen bestaat de neiging om in de eerste plaats te denken aan de bouw van meer woningwetwoningen, zodat de subsidies, die voor deze bouw nodig zijn, belangrijk zouden moeten stijgen. De V.V.D. legt daartegenover een sterker accent op het herstel van evenwichtige verhoudingen op de woningmarkt en op een krachtige ontplooiing van de ongesubsidieerde woningbouw in de vrije sector. Voor de oplossing van het woningvraagstuk biedt dit m.i. het beste perspectief.

1. Het herstel van evenwichtige huurverhoudingen zal de weg openen tot een doelmatiger gebruik van de oude woningvoorraad. Het grote verschil in huurniveau tussen oude en nieuwe woningen leidt thans tot een a-sociale en ondoelmatige verdeling van het woningbezit. Ouderen blijven daardoor wonen in woningen, die voor hen te groot geworden zijn en die niet meer bij hun behoeften passen. Uit de woningtelling van 1956 bleek dan ook al, dat 120.000 oude huurwoningen duidelijk onderbezet waren in die zin, dat zij bij een bezettingsnorm van één kamer per bewoner drie kamers of meer over hadden ¹⁾. Deze onderbezetting moet nadien nog zijn toegenomen. Een betere „doorstroming” van oude naar nieuwe woningen kan dus een belangrijke bijdrage leveren tot de oplossing van het woningvraagstuk. Bij de huurverhogingen, die nog op het programma staan, zal daarom prioriteit moeten worden gegeven aan het overbruggen van de huurkloof tussen oude en nieuwe woningen. De huren van nieuwe woningen zullen dus niet — of niet in gelijke mate — mee omhoog moeten gaan. De huursubsidies zullen bij deze huurverhogingen dan niet dadelijk kunnen verdwijnen.

2. De vrije woningbouw heeft het voordeel, dat zij zich beter bij de zeer gevarieerde woningbehoeften zal kunnen aanpassen dan de door subsidievoorschriften gelijkgeschakelde woningwetbouw. Tegenover het veelgebruikte argument, dat de woningwetbouw zou moeten worden

uitgebreid, omdat de grootste behoefte zou bestaan aan goedkope woningen, moet het volgende worden gesteld:

a. De vrije bouw is zich in deze regeringsperiode hoe langer hoe meer gaan richten op betrekkelijk goedkope woningen. Volgens gegevens van het C.B.S. liepen de gemiddelde bouwkosten in de vrije sector terug van f. 29.930 in 1958 tot f. 19.300 in 1961 ²⁾. De voorstelling, alsof het in deze sector voornamelijk om luxe-bungalows en dergelijke zou gaan, is dus te enen male onjuist. Voor zover de bouwkosten van deze woningen die van woningwetwoningen nog overtreffen, staat daartegenover een betere kwaliteit. Bij een toekomstige welvaartsstijging, die tot een hoger woonpeil zal leiden, zullen deze woningen hun waarde dus langer behouden.

b. Ten gevolge van de doorstroming levert de bouw in de vrije sector tegelijk een belangrijke bijdrage tot de leniging van de woningnood voor de groepen met lagere inkomens. Uit enquêtes is gebleken, dat de bewoners van nieuwe woningen in de vrije sector voor het overgrote deel uit aanzienlijk goedkopere oude woningen kwamen, die zo voor anderen werden vrijgemaakt ³⁾.

c. Tenslotte toont een juist gepubliceerd onderzoek van Ir. M. Elion ⁴⁾ aan, dat in de huurklasse van f. 800 tot f. 1.000 (waarin de huidige woningwetwoningen vallen) geen algemeen tekort bestaat, terwijl zowel in lagere als in hogere huurklassen wél grote tekorten bestaan. Deze gegevens wijzen erop, dat de huidige overheidsvoorschriften tot een veel te sterke concentratie van de woningbouw in een enkele huurklasse hebben geleid. Meer variatie en een betere aanpassing bij de behoeften is kennelijk dringend nodig. Naar de kant van de duurere woningen is daartoe een verdere ontplooiing van de vrije bouw noodzakelijk.

3. Aan de andere kant zal de woningwetbouw zich meer specifiek moeten richten op de behoeften van de laagste inkomensgroepen. Deze gesubsidieerde woningen zullen moeten worden gereserveerd voor degenen, die daaraan uit hoofde van hun inkomenspositie het meeste behoefte hebben en voor wie subsidiëring ten laste van de gemeenschap derhalve redelijk is. Door het zojuist gebleken grote tekort aan woningen in een hogere huurklasse dreigt anders het gevaar, dat de woningwetwoningen in feite worden verhuurd aan een categorie voor wie zij niet zijn bestemd. Voor degenen met de laagste inkomens — en dat zijn voor een groot deel ouderen — kan dan meer worden gedaan. Een gedeelte van de woningwetbouw zal daartoe speciaal moeten worden afgestemd op de behoeften van deze categorie en door relatief hogere subsidies binnen hun bereik moeten worden gebracht.

Een op deze wijze meer gevarieerd woningbouwprogramma zou beter tegemoet komen aan de woningbehoeften. Tevens zou worden bereikt, dat de voor subsidies uitgetrokken bedragen meer overeenkomstig de eisen van de sociale rechtvaardigheid zouden worden verdeeld. Door de beperking tot de categorieën, die deze subsidies werkelijk nodig hebben, zou het totale bedrag van deze subsidies waarschijnlijk toch geen sterke stijging behoeven te vertonen.

Daarmee keren wij weer terug tot de *begrotingspolitiek*. Wij kwamen tot nu toe tot een sterke stijging van de verkeersuitgaven en een matiger stijging van de woning-

²⁾ „Maandstatistiek van de Bouwbedrijvigheid”, april 1963, blz. 110, staat 8. In 1962 waren de bouwkosten weer gestegen tot f. 22.910, enerzijds door de algemene stijging van de bouwkosten, anderzijds waarschijnlijk ook doordat de vrije bouw opnieuw werd beperkt.

³⁾ Zie het jaarverslag over 1961, blz. 15, van de Friesch-Groningsche Hypotheekbank.

⁴⁾ Ir. M. Elion: „Aanpassing aan de vraag gewent”, „Bouw”, 13 april 1963, blz. 454 e.v.

¹⁾ Zie het jaarverslag over 1960, blz. 16, van de Friesch-Groningsche Hypotheekbank.

subsidies. Er zullen nog meer terreinen zijn, waar aanzienlijk grotere investeringen nodig zullen zijn. Te denken is bijv. aan de recreatie. Daartegenover zal dus voor een groot aantal andere overheidsuitgaven een strakke beheersing moeten worden nagestreefd. Hiertoe moeten ook mogelijkheden bestaan. Het ambtelijk apparaat behoeft zeker niet over de gehele linie evenredig te groeien met de beroepsbevolking, zeker niet, wanneer ook bij de overheid naar de toepassing van moderne arbeidsbesparende methoden wordt gestreefd. Bovendien zal de welvaartsstijging een verdere vermindering van subsidies en bijv. ook van de uitgaven voor emigratie mogelijk maken.

Nauwkeurig zal de ontwikkeling van de zo grote variëteit van allerlei overheidsuitgaven in geen programma zijn aan te geven. Men moet met een globale richtlijn volstaan. Voor de V.V.D. is deze dus duidelijk: het totaal der overheidsuitgaven zal minder moeten stijgen dan het nationaal inkomen om een reële verlaging van de belastingdruk mogelijk te maken.

Tegenstelling met de socialistische visie.

Deze politieke richtlijn staat diametraal tegenover de socialistische zienswijze, zoals die is uitgewerkt in het rapport van de Dr. Wiardi Beckman Stichting: „Om de kwaliteit van het bestaan”. Hier wordt immers een programma uitgewerkt voor belangrijke *additionele* overheidsuitgaven, d.w.z. voor uitgaven, die boven de normale groei; die evenredig is met het nationaal inkomen, moeten worden toegevoegd. Zulk een meer dan evenredige toeneming van de overheidsuitgaven moet natuurlijk een verzwaring van de belastingdruk meebrengen. Deze consequentie wordt echter in het rapport niet getrokken. Een financieringsplan ontbreekt volkomen, hetgeen als een ernstige leemte moet worden beschouwd. In „E.-S.B.” van 17 april jl, heeft Drs. J. M. den Uyl een poging gedaan om deze leemte op te vullen. Daar de conclusie van zijn betoog tenslotte weer in een dikke mist vervaagt, lijkt het mij gewenst deze wat scherper te omlijnen, opdat men duidelijk zal kunnen zien, waarheen de weg van de Dr. Wiardi Beckman Stichting voert.

Drs. Den Uyl becijfert de additionele overheidsuitgaven thans op f. 2 mrd. Daarbij gaat hij ervan uit, dat de voorgestelde leerplichtverlenging vooral een produktiederving en slechts zeer ten dele een verhoging van de overheidsuitgaven zal meebrengen. Voor zover ik kan zien, is dit niet in overeenstemming met de tekst van het rapport, die uitdrukkelijk stelt, dat de onderwijsuitgaven als percentage van het nationaal inkomen met 1 pCt. zullen moeten stijgen, hetgeen een extra-besteding van ruim f. 600 mln. zou meebrengen ⁵⁾. Aannemende, dat het woningbouwprogramma additionele kosten voor de overheid van f. 100 mln. zou veroorzaken, zou het lijstje van additionele overheidsuitgaven er aldus uitzien (in f. mln.):

additionele overheidsinvesteringen	800
woningbouw	100
internationale hulp	900
additionele onderwijsuitgaven	600
	<u>2.400</u>

Hiertegenover stelt Drs. Den Uyl nu een relatieve daling van de consumptieve uitgaven van de overheid met f. 1 mrd. Er zou dan een totaal van f. 1.400 mln. aan extra uitgaven overblijven. Daarbij is nog geen rekening gehouden met de „substantiële bijdrage uit de algemene middelen”, die men nodig acht voor de financiering van de A.O.W. en de algemene kinderbijslag ⁶⁾. *De plannen van de Dr. Wiardi Beckman Stichting zouden*

dus moeten leiden tot een reële verzwaring van de belastingdruk met tenminste f. 1.400 mln. Dit zou nog aanmerkelijk meer zijn dan het progressie-effect, dat bij de verwachte stijging van het nationaal inkomen met 33 pCt. ongeveer f. 1 mrd. zou belopen. Er zou dan geen sprake van zijn, dat de in het rapport bepleite belastingverlagingen zouden kunnen worden betaald „met een groot deel van de meeropbrengsten uit hoofde van de progressie”, zoals Drs. Den Uyl stelt ⁷⁾. Het zal dan ook geen toeval zijn dat de in het rapport nog genoemde belastingverlaging voor de midden-groepen in het verkiezingsprogramma van de P.v.d.A. ontbreekt.

Structurele bijstelling van de begroting.

Er is intussen nog een aspect, dat bij het uitstippelen van de begrotingspolitiek in de jaren, die voor ons liggen, van belang kan zijn. Wanneer men er in zou slagen, om — overeenkomstig de methode-Zijlstra — het totaal van uitgavenverhoging en belastingverlaging gelijk te houden aan de normale groei van de belastingopbrengsten, moet het gevolg hier van zijn, dat het begrotingssaldo gelijk zou blijven. Het is de vraag of dit juist zou zijn. De gewenste hoogte van dit structurele begrotingssaldo moet worden afgemeten aan de relatie tussen besparingen en investeringen. Voor een evenwichtige ontwikkeling van onze volkshuishouding is immers een evenwicht tussen de totale investeringen en besparingen nodig. Om dit evenwicht te bewaren zou een investeringsoverschot in de particuliere sector moeten worden opgevangen door een besparingsoverschot van de overheid ⁸⁾. Daarbij moet van conjuncturele schommelingen worden afgezien; het gaat om een evenwicht over de conjunctuurcyclus als geheel genomen. De cijfers wijzen er nu op, dat in de laatste 6-jaarlijkse conjunctuurcyclus van 1958-1963 een aanzienlijk besparingsoverschot van de overheid beschikbaar is geweest, dat niet op zichzelf voor de financiering van de particuliere investeringen nodig was. Tabel VIII-1 in de Miljoenennota 1963 laat zien, dat naast een besparingsoverschot in de overheidssector van 1,2 pCt. van het nationaal inkomen ook in de particuliere sector een overschot van besparingen van 1,5 pCt. aanwezig was. In totaal hebben de besparingen de investeringen dus met niet minder dan 2,7 pCt. overtroffen. Dat de situatie thans belangrijk gunstiger is dan aan het einde van de vorige conjunctuurcyclus, blijkt duidelijk, wanneer wij 1957 en 1962 vergelijken. Tegenover een besparingstekort van 1,8 pCt. in 1957, staat een besparingsoverschot van 0,9 pCt. in 1962. Dit verschil wordt grotendeels verklaard doordat de overheidsbesparingen in 1962 2,5 pCt. hoger waren dan in 1957 ⁹⁾.

Dit besparingsoverschot moest in de afgelopen jaren blijven voortbestaan, omdat de binnenlandse conjunctuur anders nog meer oververhit zou zijn geraakt. Wanneer de conjunctuur zich zou gaan ontspannen, zal echter het ogenblik aanbreken, waarop het structurele begrotingspatroon zodanig kan worden bijgesteld, dat een meer evenwichtige verhouding tussen besparingen en investeringen ontstaat. Uit een oogpunt van conjunctuurpolitiek kan het zelfs *geboden* zijn deze bijstelling van de begroting zo tijdig door te voeren, dat geen depressieve tendenties ontstaan. Op dit punt zal het roer snel moeten worden omgeworpen, wanneer de economische wind uit een andere richting zou gaan waaien. Het urgentieprogramma van de V.V.D. toont zich hiervan bewust en stelt, dat de ruimte dan in de eerste

⁷⁾ „E.-S.B.”, 17 april 1963, blz. 374.

⁸⁾ Vergelijk mijn discussie hierover in de Eerste Kamer met Minister Zijlstra, Handelingen Eerste Kamer, 1961 - 1962, 165, 166 en 195, 196. Zie ook de slotbeschouwing van de Miljoenennota 1963.

⁹⁾ Zie de M.v.A. aan de Eerste Kamer bij de Algemene Financiële Beschouwingen 1963, blz. 5.

plaats moet worden gebruikt voor de urgente verlaging van de loon- en inkomstenbelasting voor de midden-groepen.

Conjunctuurpolitiek.

Hiermee zijn wij al op het terrein van de *conjunctuurpolitiek* gekomen. Zoals ik aan het begin van dit artikel al opmerkte, zal men in de komende jaren bijzonder waakzaam moeten zijn. Men zal zich niet te gemakkelijk op een herhaling van het patroon der afgelopen jaren moeten instellen, maar soepel moeten reageren op mogelijke wijzigingen in het economisch klimaat. Als instrument van conjunctuurpolitiek is naast de monetaire politiek vooral een juiste „timing” van structureel mogelijk geworden belastingverlagingen van belang. Om de globale conjunctuurpolitiek een grotere reikwijdte te geven, lijkt mij bovendien een bewuste conjunctuurpolitieke variatie van bepaalde belastingtarieven van belang. Het programma van de V.V.D. beveelt opnieuw de instelling aan van belastingvrije conjunctuurreserves voor het bedrijfsleven. Ook deze zouden een geschikt instrument kunnen zijn om een nauwkeuriger afstemming bij de wisselingen in de conjunctuur te bereiken.

Loon- en prijsvorming.

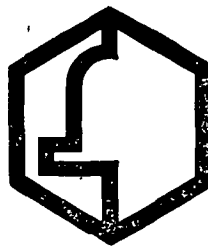
Hoe effectiever deze globale conjunctuurpolitiek zal kunnen zijn, des te beter zal een vrije economie kunnen functioneren. Alleen wanneer een nieuwe overspanning van de arbeidsmarkt in de komende periode kan worden voorkomen, zal de weg naar de *vrijere loonvorming*, die dit kabinet heeft ingeslagen, op succesvolle wijze kunnen worden vervolgd. Ook de *prijsvorming* zal dan weer vrijer moeten worden. Hier zijn wij thans halverwege blijven steken. Hoewel de S.-E.R. er terecht op wees, dat het nieuwe systeem van vrijere loonvorming ook een vrijere prijsvorming zou moeten meebrengen¹⁰⁾, is Minister De Pous in beginsel blijven vasthouden aan de regel, dat een stijging van de loonkosten niet mag worden doorberekend. Wel is de toepassing van deze regel soepeler geworden, doordat men nu mag afwijken, zodra de normale rente over het geïnvesteerde kapitaal niet meer wordt verdiend. Maar ook bij zulk een wat gemakkelijker toepassing zou de continuering van de niet-doorberekeningsregel op de duur in een vrije economie ongewenst zijn. Het effect van een dergelijke regel zal namelijk sterk uiteenlopen in verschillende bedrijfstakken. De mogelijke produktiviteitsstijging en de controleerbaarheid van de prijzen vertonen zeer grote verschillen. Een te lang voortgezette toepassing van de niet-doorberekeningsregel moet daarom verwringingen in de produktiestructuur veroorzaken. Om een juist gerichte groei te bereiken, moet het kompas van de prijsvorming soepel en vrij kunnen bewegen. Daartoe is ook een redelijke concurrentie nodig. Om het mechanisme van het kompas in goede orde te houden is dus een krachtige *mededingingspolitiek* vereist. Het programma van de V.V.D. spreekt zich hiervoor duidelijk uit en noemt daarbij ook de generieke onverbindendverklaring, waarvan thans enige toepassingen worden onderzocht.

Zo kunnen de lijnen worden uitgezet voor een dynamische liberale politiek, die met inachtneming van de sociale rechtvaardigheid, het oog gericht houdt op de toekomstige welvaartsstijging. Voor het welzijn van ons volk gaat het er voor alles om deze welvaartsstijging te stimuleren, in de juiste banen te leiden en door een dynamische stuurmanskunst voor gevaarlijke onderbrekingen te behoeden.

Rotterdam.

Prof. Dr. H. J. WITTEVEEN.

¹⁰⁾ Advies van de S.-E.R. inzake het systeem van loonvorming, 1962, no. 8, blz. 23 en 24.

Het

research-bureau

van ons concern biedt plaats aan een

research-medewerker

economisch geschoold en bij voorkeur met ervaring en inzicht in

- vestigingsplaatsonderzoekingen
- verwerken en analyseren van gegevens over uiteenlopende onderwerpen (desk-research)
- enquêteren (hoofdzakelijk kwantitatieve onderzoekingen)

De projecten hebben betrekking zowel op de Bijenkorf-vestigingen als op die van haar dochter-ondernemingen; deze worden in teamverband voorbereid en onder leiding van één medewerker-projectleider uitgevoerd.

Gegadigden wordt verzocht hun schriftelijke sollicitaties, voorzien van recente pasfoto, te richten aan de Personeelafdeling Centrale te Amsterdam

de Bijenkorf

Amsterdam - Den Haag - Rotterdam

GEMEENTE UTRECHT

Burgemeester en Wethouders van Utrecht stellen de gelegenheid open tot het solliciteren naar de functie van

HOOFDDIRECTEUR

van het Gemeentelijk Energie- en Vervoerbedrijf Utrecht.

Dit gecombineerde bedrijf — plm. 1000 man personeel — omvat een distributiebedrijf voor gas en elektriciteit en een stedelijk vervoerbedrijf.

De mogelijkheid bestaat, dat de te benoemen functionaris ook wordt opgenomen in de directie van het Gasbedrijf Centraal-Nederland.

De aan de functie van hoofddirecteur van het Gemeentelijk Energie- en Vervoerbedrijf verbonden salarissgrenzen bedragen f 27.108,— — 32.076,— per jaar.

Voor de vervulling van deze vacature gaan de gedachten uit naar een ingenieur of econoom, die de bekwaamheid bezit om als coördinator op te treden en over een ruime ervaring beschikt in de leiding van overeenkomstige bedrijven.

Eigenhandig geschreven sollicitatiebrieven vergezeld van een recente pasfoto, moeten binnen veertien dagen na het verschijnen van deze oproep worden gericht aan Burgemeester en Wethouders van Utrecht.

T T T T
T T T

BESPAAR UW BOEKHOUDER ROUTINEWERK

laat dat verrichten door de

EXACTA CONTINENTAL

de nuttige boekhoudmachine,
die altijd meer **bespaart**
dan **kost**.

Vraagt inlichtingen of vrijblijvende demonstratie bij:

N.V. MABO

HOOGSTRAAT 111 - ROTTERDAM-1
TELEFOON (010) 12 93 22

DE OLVEH VAN 1879

ONDERLING LEVENSVZERKERING GENOOTSCHAP

zoekt een

MEDEWERKER voor de afdeling Geldbelegging

met middelbare vooropleiding. Zijn taak zal zijn het verrichten van werkzaamheden op het terrein van onderhandse leningen en effecten (o.m. fondsenanalyse).

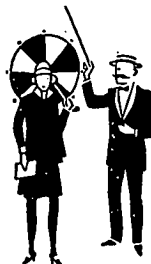
Voorkeur gaat uit naar iemand die reeds over ervaring beschikt of als economisch student candidaatsexamen heeft behaald resp. binnenkort zal doen. Met aanvaarding van deze werkring blijven studiemogelijkheden aanwezig. Leeftijd 23 - 30 jaar.

Eigenhandig geschreven sollicitaties te richten aan afd. Personeelszaken, postbus 1879, Den Haag.

E.-S.B. 24-4-1963

sedert 1838 stelden steeds

meer mensen zich zeker bij de

RVS

Westerstraat 3 / Rotterdam-2

Dat is 125 jaar vertrouwen!

In 1962 werd voor f 430.000.000,— aan nieuwe verzekeringen gesloten. Het verzekerd bedrag is thans meer dan 3 miljard gulden!

Uitvoerige gegevens vindt U in het

JAARVERSLAG 1962

dat wij U op aanvraag gaarne toezenden.

R.V.S. - Westerstraat 3 - Rotterdam-2

GEMEENTE HAARLEMMERMEER

Op het sociografisch bureau kan geplaatst worden een

SOCIAAL WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER

die belast zal worden met de uitvoering van zelfstandig wetenschappelijk onderzoek.

Rang en bezoldiging van de te benoemen ambtenaar nader overeen te komen.

Verplaatsingskosten-besluit van toepassing.

Sollicitaties te richten aan de burgemeester te Hoofddorp, binnen 10 dagen na verschijning van dit blad.

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVERZEKERING EN LIJFRENTEN

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM

***Pelikan* 1022 G «interplastic»**
geeft duidelijk leesbare smetvrije
doorslagen, is uitermate
duurzaam en bijzonder
«schoon» te hanteren.
 het carbonpapier met
de rode rugzijde is beslist
onmisbaar in het moderne kantoor.

Günther Wagner Hannover Pelikan-Werke

Alleenvetegenwoordigers voor Nederland

H. van Gemert & Co. N.V. Amsterdam